

СОВЕТ
ЯНГА - САЛСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
АРСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
ул.Центральная, д.18, с. Янга-Сала,
Арский муниципальный район, 422011

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ЯҢАСАЛА
АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ
Үзәк урам, 18 йорт, Яңасала авылы,
Арча муниципаль районы, 422011

Тел. (84366) 57-2-10, факс (84366) 57-2-10. E-mail: Yns.Ars@tatar.ru www.arsk.tatarstan.ru

Яңасала авыл жирлеге Советы КАРАРЫ

" 22 " октябрь 2018 ел

№ 13

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре проектына раслау турында

Гамәлдәге законнарға туры китерү һәм төзекләндерү объектларын чиста һәм тәртиптә тотуга карата бердәм таләпләр билгеләү, «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясендә төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү максатларында «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы, «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Советы **КАРАР БИРДЕ:**

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен әлеге кушымта нигезендә расларга.

2. Яңасала авыл жирлеге Советының «Яңасала авыл жирлеге» муниципаль берәмлеген төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» 2017 елның 11 декабрдәге 43 номерлы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

3. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) һәм Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Арча муниципаль районының рәсми сайтында (<http://arsk.tatarstan.ru>) бастырып чыгарырга.

4. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну үз өстемә алам.

Яңасала авыл жирлеге башлыгы

Сафин А.И.

**Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы
«Яңасала авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү
кагыйдәләре**

1. Гомуми нигезләмәләр

1.1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңасала авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдә) «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон үтәлеше, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы федераль законнар, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенең, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнгән.

1.2. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңасала авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдәләр) Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Яңасала авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территорияләрен (алга таба - муниципаль берәмлек), шул исәптән ел сезоннары буенча, яшел утыртмаларны, кече архитектура формаларын, стационар булмаган сәүдә объектларын, хезмәт күрсәтү даирәсенең стационар булмаган объектларын, төзекләндерү элементларын карап тоту һәм җыештыру тәртибен билгели, биналарның фасадларын ремонтлау һәм буяу эшләрен башкару тәртибен, көнкүреш калдыкларын җыю һәм чыгаруны, юлларны эксплуатацияләү, территорияне яктырту, күмү урыннарын карап тоту һәм күмү урыннарын карап тоту, территорияне карап тоту, бәйрәм мохитен тудыру, эстетик яктан бизәү, территорияне уңайлыklar тудыру тәртибен тәэмин итү, шулай ук Кагыйдәләрне чиста һәм уңайлылыкларны бозган өчен җаваплылыкны күздә тоту.

1.3. Әлеге Кагыйдәләр муниципаль берәмлекнең бөтен территориясендә гамәлдә, муниципаль берәмлек территориясендә урнашкан биналарның, төзелешләренең һәм корылмаларның файдаланучылары яисә хужалары булган барлык юридик, физик һәм вазыйфаи затларын, төзүчеләр, милекчеләре, хужалары һәм арендаторлары итеп үтәү мәҗбүри. Муниципаль берәмлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны кертеп), төзелешләр, инженерлык коммуникацияләре һәм корылмалары (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә, эчтәлеккә һәм җыештырылырга тиеш.

1.4. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дөүләт стандартлары, муниципаль хокукый актлар, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документациясе нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.5. Әлеге Кагыйдәләр жәрлек территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыюны, алып китүне, транспортировкауны, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру буенча мөнәсәбәтләренә жайга салмый.

1.6. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән жәрлек территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәмин итәргә тиеш.

1.7. Әлеге Кагыйдәләренә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә жаваплылыкны үтәмәгән өчен федераль законнарда һәм Россия Федерациясенәң башка норматив хокукий актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр булган әлеге Кагыйдәләренәң нигезләмәләренән тыш) жаваплылыкка тартыла.

2. Төп төшенчәләр

2.1. Әлеге Кагыйдәләренә гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жәрле әһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлының бүленгән полосасы чикләрендә һәм аларда урнашкан яисә алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өслеге һәм шуңа охшаш элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын - саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын, житештерү объектларын, автомобиль юлларын төзекләндерү элементларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;

фасадның архитектур үзенчәлекләре - бинаның фасадның, шәһәр төзелеше мохитенәң конструктив һәм эстетик сыйфатларын чагылдыра торган аермалы характеристикалары (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, ярашлылык һәм пропорциональ булу, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);

фонсыз конструкцияләр - тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы, корылма аерым хәрәфләрдән, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне төзекләндерү - муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрендә билгеләнгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру эшчәнлеге, ул гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәмин итүгә һәм арттыруга, муниципаль берәмлек территориясенәң санитар һәм эстетик торышын яхшыртуга, торак пунктлар территорияләрен һәм мондый территорияләрдә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләренә, жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны, корылмаларны, территорияләренә карап тотуга юнәлдерелгән;

бункер - эре габаритлы калдыкларны жыю өчен билгеләнгән чүп-чар жыючы;

вертикаль яшелләндерү - биналарның фасад өслекләрен һәм корылмаларны, шул исәптән балконнарны, көймәләренә, галереяларны, терек стеналарын һ.б. куллануны, аларда стационар һәм мобил яшел утыртмаларны урнаштыру өчен;

витрина - фасадның бер өлешен биләп торучы тоташ пыялалау рәвешендәге проем (тәрәзә, витраж);

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзе - жәрлекнең тышкы образын формалаштыручы авыл жәрлеге биналары һәм территорияләре фасадларының архитектур-сәнәгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;

яктыртуның тышкы ысулы - мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы, ул вакытта

мәғлүмат кыры аңа юнәлтелгән утның еракта урнаштырылган чыганагы белән яктыртыла;

квартал эчендәге (жирле) юл - магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына таба транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу - юлларның, хужалык проездының, тротуарның бөтен киңлегә буйлап асфальт өслекне сыйфатлы торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газ үләннәре чөчүлекләре һәм бозылган яшел үсентеләр утырту тырмасы астына газлар ремонтлауны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайлап алынган үләннәр орлыклары чәчелә торган, ул утырту өчен фон, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элементы булып тора, шулай ук табигый үлән капламы;

жирлек территориясе - «Яңасала авыл жирлегә» муниципаль берәмлегә чикләре чикләрендә;

балалар майданчыгы - балаларның уен жиһазлары элементлары урнашкан, аларда эчтәлекле ял вакытын оештыру максатыннан;

мәғлүматны тапшыруның динамик ысулы - мәғлүматны электрон чыганақлардан файдаланып тапшыру ысулы һәм мәғлүматны алмаштыруны күздә тоткан табло;

йорт биләмәсе - ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир кишәрлегә;

ишегалды территория - формалашкан территория, бер яки берничә күпфатирлы йорт янәшәсендәге һәм анда яшәүче затларның яисә жәмәгать биналарының гомуми файдалануында булган һәм аларның эшләвен тәэмин итүче. Күпфатирлы йортларның ишегалды территориясендә балалар майданчыклары, ял итү урыннары, кер киптерү урыннары, автомобильләр кую урыннары, яшел утыртмалар һәм жәмәгать файдалануындагы башка объектлар урнаштырылырга мөмкин;

ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (базлар, күгәрченнәр, сарайлар һ.б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, майдан, проспект атамаларын күрсәтүче), номер билгесе (йорт һәм корпус номерын күрсәтүче), подъезд һәм фатирлар номерын күрсәтүче, инвалидлар өчен объекттан файдалану мөмкинлеген тәэмин итүче халыкара символ, байрақлар, истәлекле такталар, полигонометрик билге, янғын сүндерү гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләр күрсәткече, магистраль һәм су үткөрү челтәре коелары камералары, жир асты газүткәргече корылмалары күрсәткече;

бина - автоном рәвештә яшәргә, реконструкцияләнергә һәм эксплуатацияләнергә мөмкин булган бердәм күләм төзелеш системасын (төзелешкә бер рөхсәт нигезендә төзелгән) тәшкил итүче капитал төзелеш объекты;

яшел утыртмалар - табигый һәм ясалма килеп чыккан агач-куаклык һәм үләнчел үсемлекләре жыелмасы (паркларны, урманнарны, махсус сакланылучы табигать территорияләрен, бульварларны, скверларны, бакчаларны, бакчаларны, газоннарны, чәчәклекләрен, шулай ук аерым торучы агачларны һәм куакларны да кертеп);

жир кишәрлегә - чикләре гамәлдәге законнар нигезендә билгеләнгән жир өслегенә бер өлешә;

жир эшләре - жирлек территориясенә камилләштерелгән яисә грунт катламын бозуга яисә юлларның һәм тротуарларның камилләштерелгән катламын төзүгә (укладка) бәйле эшләр;

инженерлык коммуникацияләре - инженерлык-техник тээмин итү челтәрләре: сууткәргеч, канализация, жылыту, торбауткәргеч, электр тапшыру линияләре, элемтә һәм жирлек территориясендә гамәлдә булган йә салына торган башка инженерлык корылмалары;

контейнер - каты коммуналь калдыкларны, эре габаритлы калдыклардан тыш, жыю өчен билгеләнгән чүп-чар жыючы;

контейнер майданчыгы - әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясе законнары таләпләре нигезендә халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген тээмин итү өлкәсендә төзелгән һәм контейнерлар һәм бункерлар урнаштыру өчен билгеләнгән каты коммуналь калдыкларны туплау урыны;

компенсация яшелләндерүе - юкка чыгарылган яисә зарарланган агачлар урынына яшел утыртмаларны торгызу;

түбәнә яшелләндерү - аларда архитектура-ландшафт объектларын (газлар, чәчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданнар һ.б.) төзү өчен биналарның түбәләрен һәм корылмаларны куллану;

яңгыр канализациясе (яңгыр сулары) - өске (яңгыр сулары, таллар), су юу һәм дренаж суларын транспортировкалау өчен билгеләнгән технологик яктан бәйлә инженерлык корылмалары (улаклар, яңгыр сулары, лотоклар һәм торбалар) комплексы;

кече архитектура формалары (алга таба - МАФ) - монументаль элементлар - декоратив бизәлеш, жайланма өчен мобиль һәм вертикаль яшелләндерү (беседкалар, аркалар, бакча-парк скульптурасы, вазоннар, чәчәк түтәлләре, шпалерлар), су жайланмалары (фонтаннар, бюветлар, декоратив сулыклар), муниципаль жиһазлар (жәмәгать киңлекләре, рекреацияләр һәм ишегаллары территорияләрендә урнаштырылган ял эскәмияләре; эскәмияләр, майданчыкларда өстәл уеннары өстәлләре, сезонлы кафеларда; бакча һәм урам жиһазлары), коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар (көнкүреш чүпләрен жыю контейнерлары, урналар, почта ящиклары, инженерлык жиһазлары элементлары), карау люалары һ.б.

жемелдәүче яктылык - яктылык агымы характеристикаларын (төс, яктылык, керешү чираты һ.б.) алмаштыруны күздә тотат торган яктылык-динамика нәтижә;

* тышкы яктырту - жирлекнең караңгы вакытында магистральләр, урамнар, майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, ишегаллары һәм жәяүлеләр өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

килеп туган төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу - урнаштыруга рәхсәт ителә торган һәм рәхсәт ителми торган тышкы мөгълүмат урнаштыру чараларының тибына һәм төренә карата таләпләрне, шул исәптән, жирлек барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен саклау кирәклеген исәпкә алып, әлеге Кагыйдәләр билгеләгән таләпләрне үтәмәү;

рәхсәтсез чүплек - үз белдеге (рәхсәтсез) ташландыру (урнаштыру) яисә каты көнкүреш, эре габаритлы, төзелеш калдыкларын, юридик яисә физик затлар эшчәнлеге барышында барлыкка килгән башка чүп-чарны берләштерү, 50 кв.метрдан артык майданда һәм 30 куб. м дан артыграк күләмдә;

стационар булмаган сәүдә объекты - вакытлыча корылган яисә вакытлыча корылган сәүдә объекты, инженерлык-техник тээмин итү челтәрләренә тоташтыру (технологик тоташтыру) булуга яисә булмавына карамастан, жир кишәрлегенә нык бәйлә булмаган килеш жир кишәрлеге белән бәйлә булмаган сәүдә объекты, шул исәптән күчмә корылма;

объектлар (чаралар) тышкы яктырту (яктырту жайланмалары) - урамнарда, скверларда, паркларда, мондый яктырту өчен махсус билгелэнгән терәкләрдә, биналарны һәм корылмаларны ябу, металл, тимер-бетон һәм башка конструкцияләрдә урнаштырылырга мөмкин булган тышкы яктырту приборлары;

яшелләндерү - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәэмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук инженерлык эзәрлегенең төрлө төрләрә буенча эшләр үткөрүгә (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ.б.) бәйле комплекслы процесс һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү: турыдан-туры агач утырту, шул исәптән эре үлчәмнәр, куаклыklar, үләнчел газлар, чәчәклекләр, альпинарийлар һәм рокарилар булдыру, махсуслаштырылган бакчалар төзү һ.б.лар төзү белән бәйле комплекслы процесс;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чиклэнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләрнең яшелләндерелгән территорияләре;

махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр - санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, үсентеләр питомниклары;

ордер - жир һәм төзелеш эшләрен житештерүгә хокук бирә торган документ;

махсус сакланылучы табигать территорияләре - табигать комплекслары һәм аеруча табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм савыктыру әһәмиятенә ия булган, жирле үзидарә органнары карарлары тарафыннан тулысынча яисә өлешчә хужалык файдалануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгелэнгән жир, су өслеге һәм алар өстендәге һава кичләге участоклары;

жәмәгать транспортының көтүен туктату - жәмәгать транспортын туктату, пассажирлар утырту һәм төшерү зонасына һәм жәмәгать транспортында пассажирлар көтөп тору зонасына ия махсус жиһазландырылган майданчык;

пыялаланган фасад - фасадның бөтен яссылыгын яисә аның шактый өлешен алып тора торган тоташ пыяладан эшлэнгән фасад;

яктыртуның ачык ысулы - яктылык чыганагының аны тарату өчен каршылыклары булмаган мөһлүмати конструкцияне яктырту ысулы;

бина фасадларының төсләр чишелеше паспорты (фасадларның төсләр чишелеше) - билгелэнгән тәртиптә килештерелгән һәм расланган, аерым бина фасадының жирлек территориясендә урнашкан фасадының бердәм архитектура һәм төсләр чишелешен билгели торган һәм аның тышкы бизәлешенә таләпләр билгели торган документ;

жәяүлеләр өчен зоналар - транзит хәрәкәт итү максатларында халык хәрәкәте үткәрелә торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган жирлек территорияләре участоклары, алар урамнан тыш һәм жир өсте жәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният ядкарьләренең, рекреацияләрнең югары концентрациясе һ.б. Жәяүле зоналар эспандларда, жәяүлеләр урамнарында, торак пункт майданнарының жәяүле частыларында формалашырга мөмкин;

автостоянкалар майданчыгы - махсус ачык күбесенчә жиңел автомобильләренә һәм башка мототранспорт чараларын (мотоцикллар, мотороллерлар, мотоколяскалар, мопедлар, скутерлар) саклау (стоянкалар) өчен билгелэнгән майданчыкта;

терлекләренә көтү һәм өйрәтү өчен майданчык - йорт хайваннарын аудару һәм өйрәтү өчен билгелэнгән территориянең аерымланган өлеше;

яшел утыртмаларның зарарлануы - жир өсте өлешенең механик, химик һәм башка төрле зарарлануы һәм яшел утыртмаларның тамыр системасы үсешен туктатмый, шул исәптән яшел үсентеләрнең йә туфракның зарарлы яисә пычраткыч матдәләр белән пычрануы;

йорт яны территориясе - яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары булган күпфатирлы йорт урнашкан жир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән жир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар;

якын-тирә территория - гомуми файдаланудагы территория, ул Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртип нигезендә мондый жир кишәрлеге төзелгән һәм чикләре муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгеләнгән очракта бинага, төзелешкә, корылмага, жир кишәрлегенә тоташа;

төзекләндерү проекты - документация, эчтәлеге материалларны текст һәм график формада һәм территорияне һәм төзекләндерүнең башка объектларын төзекләндерү буенча проект чишелешләрен (шул исәптән төсле) билгели;

тышкы мәгълүмат чараларын (паспортны) урнаштыру проекты - муниципаль хокукый акт белән расланган, ул төзекләндерү элементларының тышкы күренешен һәм төгәл урынын, ә атап әйткәндә тышкы мәгълүмат чараларын билгели торган һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләренә үз эченә алган билгеләнгән рәвештәге документ;

территорияне санитар чистарту - аерым территориядән жыю, каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны алып китү һәм утильләштерү (зарарсызландыру);

яктылык тартмасы - тышкы мәгълүмат чараларын эзерләү ысулы, корылма эчке яктыртылган бер күләмнән яисә күләмле элементлардан гыйбарәт;

махсуслаштырылган оешмалар - төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә жирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендәге эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукый рәвештәге юридик затлар;

спорт майданчыгы - физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән территориянең аерымланган өлеше;

Объектны төзекләндерү - тәэмин итү төзекләндерү объектларының, аларның аерым элементларының техник, физик, санитария һәм эстетик халәтендә чисталык, аларны тиешле тәртиптә тоту;

территорияләрне карап тоту - жир кишәрлегендә урнашкан биналарны, корылмаларны, кече архитектура формаларын, коймаларны, төзелеш майданчыкларын, яшел утыртмаларны, жир асты инженерлык коммуникацияләрен һәм аларның конструктив элементларын, транспорт инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау һәм фасадларын карап тотуга бәйле чаралар комплексы;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту - юлларның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәэмин итә торган эшләр комплексы;

Тышкы мәгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасы - оешма урнашкан урында һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнашкан һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнаштырылган мәгълүмати конструкция булган территорияне төзекләндерү элементы, күрсәтелгән мәгълүмат «Кулланучылар хокукларын яклау турында» Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәжбүри булган мәгълүматны кулланучыларга житкерү өчен биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәтләр күрсәтү, ә атап әйткәндә, оешманың фирма исеме (исеме) һәм

аның эш режимы турындагы мәғлүматны, шулай ук закон үз көченә урнаштырырга яисә эшлекле әйләнеш гадәте аркасында урнаштырыла торган һәм реклама белән бәйле максатларны эзәрлекләми торган мәғлүматны. «Тышкы мәғлүматны урнаштыру чарасы» һәм «тышкы мәғлүмат чарасы» төшенчәсе тиңдәш;

төзелеш майданчыгы - яңа (шул исәптән төгәлләнмәгән төзелеш объектлары) төзү урыны, шулай ук күчәмсез мөлкәтнең гамәлдәге объектларын реконструкцияләү, техник яктан яңадан коралландыру һәм (яисә) ремонтлау, сүтү урыны, шулай ук корылмаларны төзү һәм (яисә) монтажлау, ремонтлау һәм (яисә) техник яктан яңадан коралландыру урыны;

суперграфика - фасадларның архитектур-сәнғати бизәлеше алымнарының берсе (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика);

тактиль өслек - өске катлам фактурасының сизелерлек үзгәреше булган өслек;

физик затлар тарафыннан куллану процессында торак урыннарда барлыкка килә торган каты коммуналь калдыклар - шулай ук физик затлар тарафыннан куллану процессында үзләренең куллану үзлекләрен югалткан товарлар, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерү максатларында аларны торак урыннарында физик затлар тарафыннан файдалану процессында үзләренең куллану сыйфатларын югалткан товарлар. Каты коммуналь калдыкларга шулай ук физик затлар, индивидуаль эшқуарлар эшчәнлегенә барышында барлыкка килә торган һәм физик затлар тарафыннан куллану процессында торак урыннарда барлыкка килә торган калдыклар составы буенча барлыкка килгән калдыклар керә;

гомуми файдаланудагы территорияләр-алардан чикләнмәгән затлар даирәсе тоткарлыксыз файдалана (шул исәптән майданнар, урамнар, юллар, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, скверлар, бульварлар һ.б.);

территорияләргә жыештыру - житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урыннарда жыюга, алып китүгә бәйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар;

Күрсәткечләр: - урамнарның, йортларның, подъездларның һәм фатирларның исемнәре, янғын гидранты, грунт геодезик билгеләре, магистраль һәм су үткәргеч челтәр камералары, жир асты газүткәргече корылмалары, полигонометрик билге корылмалары күрсәткечләре, бина фасадына урнаштырыла торган инвалидлар өчен объекттан файдалану мөмкинлегенә күрсәткечләре;

- жирлек турында, туризм өлкәсендәге объектларның, мәгариф объектларының, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрнең аерым урын рәвешендә урнаштырыла торган урыннары турында гомумиләштерелгән мәғлүматны үз эченә алган күрсәткечләр; жирлек территориясен оештыруны, координацияләүне һәм төзекләндерүне үз компетенциясе чикләрендә гамәлгә ашыручы вәкаләтле органнар - жирлек жирле үзидарәсенә функциональ һәм территориаль органнары;

вәкаләтле органнар - үз компетенциясе чикләрендә «Яңасала авыл жирлегенә» МБ территориясен оештыруны, координацияләүне һәм төзекләндерүне тикшереп торыны гамәлгә ашыручы функциональ һәм территориаль органнар;

урна - чүп-чар жыю өчен хезмәт итүче махсуслаштырылган сыешлык;

фасад - бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды);

фон конструкцияләре - хәрәфләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан тышкы мәғлүмат чараларын эзәрләү ысулы;

фриз - фасадның декоратив әйләнә торган элементы яки горизонталь полоса

рәвешендәге козырек;

фронтон - бинаның фасадының соңгы кат тәрәзәләренәң югарыгы билгеләренән яисә чыгыш ясаучы элементлардан фасадның өске ноктасына кадәр үлчәнгән түбәдән югарырак күтәрелүче йомгаклау өлеше;

хужалык майданчыклары - йорт янындагы территориядә керләренә киптерү, келәмнәренә һәм йорт әйберләрен, чүп-чарны чистарту өчен махсус жиһазландырылган хужалык майданчыклары.

төзекләндерү элементлары - территорияне төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган декоратив, техник, планлаштыру, конструктив жайланмалар, яшелләндерү элементлары, жиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, шул исәптән биналарның, корылмаларның фасадлары, кече архитектура формалары, конвертсыз төзелеш һәм корылмалар, мәгълүмати щитлар һәм күрсәткечләр;

объектлар элементларын төзекләндерү - конструктив һәм төзекләндерү объектларының функциональ өлешләре, аларның тышкы кыяфәтен билгели торган, төзекләндерү объектларын визуаль кабул итүне, шулай ук аларның функциональ билгеләнеше нигезендә төзекләндерү объектларыннан файдалануны (эксплуатацияне) тәмин итә торган;

яшелләндерү элементлары - сәнәгать һәм торак төзелешендә төрле биналар каршында, ижтимагый-административ үзәкләрдә, шулай ук урамнарда һәм магистральләрдә, шулай ук яшелләндерү өчен билгеләнгән территорияләрдә яшелләндерелгән скверлар, парклар;

өслекләренә үзара бәйләү элементлары - борттагы ташларның төрле төрләре, пандуслар, баскычлар, баскычлар;

3. Территорияләренә төзекләндерүгә, карап тотуны һәм жыештыруны оештыруга гомуми таләпләр

3.1 Жирлекнең бөтен территориясә һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә, эчтәлеккә һәм жыештырылырга тиеш.

3.2 Гомуми файдаланудагы территорияләренә, шул исәптән майданнар, урамнар, машина юллары, жирле әһәмияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, бульварлар, пляжлар, башка объектлар белән шөгылләнүче жир кишәрлекләрен карап тотуны һәм жыештыруны үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыралар.

3.3 Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә, милек хокукында, башкача яисә мәжбүри хокукта булган жир кишәрлеге территориясен (алга таба - жир кишәрлекләре хокук ияләре) һәм аның янәшәсендәге территорияне, шулай ук законнарда һәм әлегә Кагыйдәләрдә каралган күләмдә биналарны, корылмаларны карап тотуны һәм жыештыруны үз акчалары исәбенән яисә махсуслаштырылган оешмаларны жәлеп итү юлы белән гамәлгә ашырырга тиеш.

3.4 Бина, корылма милек хокукында яисә башка төрле әйбер хокукында булган яисә берничә зат өчен мәжбүри хокукта булган очракта, жыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яисә күчәмсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

3.5 Жир кишәрлеге территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне тоту һәм жыештыру чикләре яклар килешүе белән

билгеләнергә мөмкин.

3.6 Килешү булмаса, жыештырылырга тиешле территория биналарның, корылмаларның барлык милекчеләре яисә башка хужалары (кулланучылар) арасында тигез өлешлөрдә билгеләнә.

3.7 Физик яисә юридик зат биләмәсендәге жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, биләмәсендәге фактта урнашкан жир кишәрлеге чиге, шулай ук аның янәшәсендәге территория жыештырылырга тиеш.

3.8 Бина, корылма милек хокукында яисә башка төрле хокукта булган очракта, берничә зат мәжбүри хокукта булса, фасадның эчтәлеге якларның килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

3.9 Килешү булмаса, фасадның эчтәлеге милек хокукында яисә күчәмсез милек объектына башка хокукта өлешлөргә пропорциональ рәвештә гамәлгә ашырыла.

3.10 Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын тоту һәм жыештыру вәкаләтле орган йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләрне үткәргүгә конкурс откан тиешле махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла 05.04.2013 N 44-ФЗ.

3.11 Жирлек территориясендә, чикләрендә уза торган тимер юл юллары юлдан читләшү, күчеп китү полосалары һәм жәяүлеләр кичүе әлеге корылмаларны эксплуатацияләүче оешмалар көче белән тәэмин ителә.

3.12 Күпфатирлы йортларның һәм аңа якин территорияләренең йорт яны территорияләрен тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар тарафыннан - әлеге йортта күпфатирлы йортлар милекчеләре белән турыдан-туры идарә иткәндә гамәлгә ашырыла (алга таба - идарәче оешмалар).

3.13 Индивидуаль торак йортларны һәм аның янындагы территорияләрне тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан башкарыла.

3.14 Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын тоту һәм карау түбәндәгеләрне гамәлгә ашыра:

бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә - жир кишәрлегенең милекчеләре яисә башка хокук ияләре,

Гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә - вәкаләтле орган йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижәләре буенча әлеге эшләрне уздыруга конкурс откан махсуслаштырылган оешма.

чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге (санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - әлеге объектлар хужалары,

йорт яны территорияләре чикләрендә - күпфатирлы йортлардагы торак урыннар милекчеләре яисә идарәче оешмалар,

жир өсте коммуникацияләренең, шул исәптән электр челтәрләренең, яктырту челтәрләренең, радиолинияләренең сак зоналарында күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары,

жир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (әгәр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) - күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары.

3.15 Урамнардан һәм юллардан грунт суларын һәм жир өсте суларын чыгару өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын жыю һәм чистарту, яңгыр сулары коллекторларын һәм коеларны чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

3.16 Диспетчерлык пунктларын, жәмәгать транспортының борылыш майданчыкларын тоту һәм жыештыру пассажирлар транспортын эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

3.17 Жәмәгать транспортын көтү павильоннарын тоту һәм жыештыру вәкаләтле органнар тарафыннан йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләренә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләренә үткәрүгә конкурста откан махсуслаштырылган оешма тарафыннан тәэмин ителә 05.04.2013 N 44-ФЗ

3.18. Жәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитария кагыйдәләре һәм нормалар нигезендә билгеләнә.

3.19 Бәдрәфләренең санитар һәм техник торышы өчен җаваплылыкны аларның милекчеләре, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәтә торган махсуслаштырылган оешмалар алып килә.

3.20 Төзекләндерү эшләрен башкару ешлыгы, объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, эшләр заказчысы тарафыннан билгеләнә.

3.21 Жирлек территориясен карап тоту һәм жыештыру чикләре бирелгән жир кишәрлегенең чикләре (жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, биләмәсендәге жир кишәрлегенең фактта урнашкан чиге буенча) һәм биналар һәм корылмалар милекчеләренең, аларга урнашкан территорияләренә төзекләндерүдә урыннарның әлеге Кагыйдәләрнең 41 бүлегендә катнашу тәртибе нигезендә билгеләнә.

3.22 вәкаләтле органнар жирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләренә, билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә карап тоту һәм жыештыру эшләренең үтөлешен тикшереп тора.

4. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча гомуми таләпләр

4.1 Алар урнашкан жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләре яисә башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә йә махсуслаштырылган оешмаларны үз акчалары исәбеннән җәлеп итү юлы белән тота.

4.2 Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тоту үз эченә ала:

4.2.1 биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;

4.2.2 жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиена белән чистарту;

4.2.3 граждандар, оешмалар һәм индивидуаль эшкуарлар эшчәнлегенә нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм алып китү;

4.2.4 жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм тәрбияләү.

4.3 Биналар, корылмалар фасадларының тышкы күренешенә гомуми таләпләр:

4.3.1 биналар, корылмалар фасадлары өчен төп шарт архитектура-сәнгать образының, материалларның һәм төсле чишелешнең стильле бердәмлеге булып тора.

4.3.2 фасадның локаль участкалары, детальләр, элементлар һәм өстәмә жиһазлар комплекслы карар нигезендә урнаштырылырга тиеш.

4.3.3 тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары, гамәлгә кую такталарыннан, режим такталарыннан тыш, паспорт нигезендә урнаштырылырга тиеш;

4.3.4 төсле карар фасадның характеристикаларына һәм стилиенә, объектның функциональ билгеләнешенә, әйләнә-тирә мохиткә туры килергә тиеш;

4.3.5 урамнан, стеналардан һәм арка юлларының ябылуыннан карап торган йортлар (ян фасады) торчалары тулысынча төп фасад төсенә буяла;

4.3.6 Биналарның фасады, корылмаларның төзелеш өлешендәгә, декоратив бизәлеш һәм инженерлык элементларына күренеп торган зыян күрергә тиеш түгел һәм тиешле эстетик халәттә ярдәм итәргә тиеш. Бинаның фасадын буяу фасадының гомуми мәйданының 1%ыннан артмаска тиеш;

4.3.7 биналарның фасадларын, аерым детальләрне бетерү яисә үзгәртү белән бәйле корылмаларны үзгәртү норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә рөхсәт ителә;

4.3.8 Бинаның фасадының төсләр гаммасы бинаның фасадларының төсләр чишелеше паспорты нигезендә билгеләнә һәм билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Бинаны, корылманы эксплуатацияләгәндә яисә ремонтлаганда төсләр тонын үзгәртү рөхсәт ителми;

4.3.9 фасадларны буяу штукатур, түбә һәм ябыштыру эшләрен кабул иткәннән соң һәм бинаның фасадларының төсләр чишелеше паспорты нигезендә генә үткөрелә;

4.3.10 ремонттан, яңадан жиһазлардан һәм буяулардан соң фасадларны кабул итү комиссиясе тарафыннан башкарыла.

5. Биналарның фасадлары, корылмаларны карап тоту

5.1 Биналарның, корылмаларның фасадлары эчтәлегә үз эченә ала:

5.1.1 фасадларның, шул исәптән керү ишекләренең һәм козырекларның, балконнар һәм көймәләр коймаларының, карнизларның, крылецларның һәм аерым баскычларның конструктив элементларын һәм бизәкләрен үз вакытында ремонтлау һәм торгызу, төшү һәм баскыч коймаларын, витриналарны, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны һәм аларның төсен;

5.1.2 сүүсемнәрнең, су торбаларының һәм сливларның төзек хәлдә булуын һәм аларның эчтәлеген тәэмин итү;

5.1.3 герметизация, жөйләрне сүтеп ябыштыру, ярыклар һәм казылмалар;

5.1.4 керү төркемнәрен торгызу, ремонтлау һәм үз вакытында чистарту, тәрәзә төпләре, подвалларга керү урыннары;

5.1.5 фасадта урнаштырылган электр яктырткычын төзек хәлдә тоту һәм аны караңгы төшү белән кабызу;

5.1.6 фасад өслекләрен, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышына һәм эксплуатацияләү шартларына бәйле рөвештә, үз вакытында чистарту һәм юу;

5.1.7 тәрәзә һәм витриналарны, вывескаларны һәм күрсәткечләрне вакытында юу;

5.1.8 Язмалардан, рәсемнәрдән, белдерүләрдән, плакатлардан һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән, шулай ук китерелгән граффитилардан чистарту.

5.2 Биналар, төзелмәләр һәм корылмалар фасадлары элементлары составына керә:

- 1) приямкалар, подвалга керү урыннары һәм чүп-чар окамералары;
- 2) керү төркемнәре (баскычлар, мөйданчыклар, култыксалар, ишек өстендәге козыреклар, коймалар, ишекләр һ.б.);
- 3) цоколь һәм отмостка;
- 4) диварлар яссылыгында;
- 5) фасадларның чыгыш ясаучы элементлары (балконнар, көймәләр, эркерлар, карнизлар һ.б.);
- 6) түбәләр, шул исәптән рәшәткәләргә киртәләүче вентиляция һәм төтен торбаларын да кертеп, түбәгә чыгу һәм башкалар;
- 7) архитектура детальләре һәм облицовка (колонналар, пилястрлар, розеткалар, капительләр, фризалар, пояслар һ.б.);
- 8) чокырларны да кертеп, су үткәргеч торбалар;
- 9) парапетлы һәм тәрәзә коймалары, рәшәткәләр;
- 10) тәрәзә, балкон, билбау, цоколь, свеслар һ.б.ларның металл бизәлеше;
- 11) асылмалы металл конструкцияләр (әләм тотучылар, анкерлар, янгын баскычлары, вентиляция жиһазлары һ.б.);
- 12) панельләр һәм блоklar арасындагы горизонталь һәм вертикаль жөйләр (эре панельле һәм эре блокты биналарның фасадлары);
- 13) пыяла, рамнар, балкон ишекләре;
- 14) биналарга якин урнашкан стационар коймалар.

5.3 Милекчеләр, биналарның, корылмаларның хокук ияләре һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар түбәндәгеләргә бурычлы:

5.3.1 Кирәк булганда, ләкин елга бер тапкырдан да ким түгел, методика буенча махсус техника һәм смывкалар кулланып, фасадларны чистартырга һәм юарга;

5.3.2 кирәк булган саен, елга ике тапкыр, язын (жылылык системасын сүндүргәннән соң) һәм көзен (жылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләргә пыялалауның эчке һәм тышкы өслекләрен, балконнар һәм көймәләр ишекләрен, керү ишекләрен, кагыйдә буларак, химик чаралар белән чистартырга һәм юарга;

5.3.3 Агымдагы ремонтны, шул исәптән фасадның төсен дә, фасадның факттагы торышын исәпкә алып, 5 - 6 ел эчендә даими рәвештә буярга;

5.3.4 фасадның аерым элементларын (цоколь, күселәр, баскычлар, приямкалар, керү ишекләре, капка, цоколь тәрәзәләре, балконнар һәм көймәләр, су агышлы торбалар, тәрәзә төбәндәге отливлар, сызыкча ачышлар һәм башка конструктив элементлар) ремонтларга.

Ярдәм итүче ремонт кимендә өч елга бер тапкыр уздырылырга тиеш. Фасадларның конструктив элементлары һәм эшләнеше аларның нормаль тузган саен торгызылырга яисә кинәт зарарлану шартлары барлыкка килгәндә (аварияләр, стихияле бәла-казалар, янгын һ.б.) әлегә хәлләр туктатылганнан соң ике ай эчендә торгызылырга тиеш;

Чыгыш ясаучы конструкцияләр жимерелү куркынычы янаган очракта, 5.3.5 сак-кисәтү чараларын (киртәләр, челтәрләр урнаштыру, элементның жимерелә торган өлешен демонтаж һ.б.) башкарырга.

5.4 Фасадларны эксплуатацияләгәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

5.4.1 бина һәм корылмаларның фасадлары стеналары өслегенә зарарлануы (пычрануы) : подтеклар, ефәк буяулар, штукатурка өзелгән ярыклар булу, кирпич өемнәренә зарарлануы, тимер-бетон конструкцияләренә саклык катламының өзелүе

h.б.

5.4.2 биналарның һәм корылмаларның архитектур һәм сәнгати-скульптур детальләре: колонналар, пилястр, капительләр, фризлар, бәрельефлар, күркәм бизәнү әйберләре, орнаментлар, мозаик, нәфис бизәкләр һ.б.ш. каралган очрақларда зыян күрү (аларның булуы проект документациясә белән каралган очрақларда булмау);

5.4.3 панераара бәрелешләрнең герметизациясен бозу;

5.4.4 штукатуркаларның, облицовкаларның, фасадларның, биналарның яисә корылмаларның цоколь өлешенең бизәкле катламының зарарлануы (шартлавы, пычрануы), шул исәптән тәрәзә, керү приямкалары конструкциясенең төзексезлеге;

5.4.5 биналар һәм корылмаларның фасадлары барлыкка китерүче элементларының: балконнар, лоджий, эркерлар, тамбурлар, карнизлар, козыреклар һ.б. зарарлануы (пычрануы);

5.4.6 балконнарның, лоджий, парапетларның, балкон плиталарның киртәләрен жимерү (булмау, пычрану);

5.4.7 фасадны һәм аның элементларын бизәкләү һәм буяу, бу бинаның төсә буенча әлеге бинаның өчен билгеләнгән материаллардан, проект тирбөлешле паспорты белән корылмаларны;

5.4.8 проспект, урам, тыкрык, майдан, бина номеры, корылма номеры, корпус яисә төзелеш күрсәткечләрен вәкаләтле орган белән килештермичә урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

5.4.9 бинаның фасадында һәм (яисә) түбәсендә, флаглар, флаглар тотучыларның корылмаларында, проект булу-булмауга бәйле флагштоқларны урнаштыру һәм эксплуатацияләү, вәкаләтле орган белән килештерелгән;

5.4.10 бинаның фасадында һәм (яисә) түбәсендә, паспортсыз тышкы мәгълүмат урнаштыру чаралары корылмаларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, гамәлгә кую такталарыннан, режим такталарыннан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән;

5.4.11 яңа архитектура детальләрен төшерү, алмаштыру яисә урнаштыру, яңа проемотларны урнаштыру, тәрәзә формаларын үзгәртү, яңа балконнар һәм көймәләр, эркерлар, балконнар арасындагы киңлекне килештермичә һәм билгеләнгән тәртиптә рәхсәт алмыйча төзү;

5.4.12 гомуми файдаланудагы территориядә фасадлар (шул исәптән майданнар, урамнар, машина юллары, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буйлары, скверлар, бульварлар) өчен территорияләренә чикләү өчен, территорияләренә (төзелеш төзелешләреннән тыш) чикләү өчен биналар, металл профильләр, металл профильләр, металл профильләр һәм башка шундый материаллар куллану (күпфатирлы йортлар, житештерү, склад, индивидуаль торак төзелешә балконнары коймалары коймаларын, скверлар, бульварлар);

5.4.13 жимерелгән яки зыян күргән архитектура детальләрен торгызуга кадәр фасадларның төсә;

5.4.14 фасадларның бер өлешә (биналарның беренчә катларының тулы буявы) тәшкит итә;

5.4.15 төсләр чишелешенең ирекле үзгәрүе, рәсем, үрелешләр калынлыгы һәм фасадларның, шул исәптән тәрәзәләр һәм витриналар, ишекләр, балконнар һәм көймәләрнең, фасадның гомумархитектура карарына туры килми торган башка элементлары һәм жайланмаларының калынлыгы;

5.4.16 биналарның һәм корылмаларның фасадларын өстәмә элементлар һәм фасадлар белән жиһазлау, аларның декоратив чишелешен һәм тышкы күренешен боза

торган жайланмалар;

5.4.17 гомуми файдалану территориялөрөннөн чыга торган һәм тикшерелә торган фасадлы биналарда һәм корылмаларда чукрак металл полотнолар урнаштыру, фасадның архитектур карарына туры килми торган ишек тутырмаларын урнаштыру, фасадтагы башка керү юлларының характерын һәм төсен үзгәртү;

5.4.18 алгы блокның фасад яссылыгына карата урнашуы үзгәртү;

5.4.19 тәрәзә һәм ишек тартмасы арасындагы жөйлөрне сыйфатсыз тутыру, ул фасадның тышкы күренешен начарайта;

5.4.20 үтә күренмәлелекне, пыяла кисәкләре белән каплануны һәм декоратив пленкалар белән каплануны ирекле үзгәртү;

5.4.21 фасадлар элементларын, түбәләрен, диварларын һәм корылмаларын (төтен, вентиляция, телевидение һәм радионы күмәк кабул итү системалары антенналарын, үткәргечле радиотапшырулар челтәрләре стойкаларын, фронтоннарны, козырекларны, ишекләргә, тәрәзәләргә, парпетларны, янгынга каршы баскычларны, жир асты элементә линияләрен һәм һава-кабельлә кичүләргә беркетү сыйфатында);

5.4.22 балконнарның нинди дә булса үзгәрешләрен житештерү, тиешле рөхсәтсез көймә житештерү, келәмнәргә, кием-салымны, балконнарның тышкы ягынан кием-салымны, урамга чыга торган биналарның төп фасадларының тәрәзәләрен житештерү, шулай ук аларны йорт кирәк-яракларының төрле предметлары белән тәэмин итү;

5.4.23 фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркемә элементлары, керү төркемнәрен урнаштырганда яңа бизәкләү һәм реклама белән капларга;

5.4.24 фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемының эчке ягында) афишалар, белдерүләр, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукция элү һәм ябыштыру, биналарның, төзелешләргә һәм корылмаларның ябыштырылган ишекләргә (шул исәптән ишек өслегенә эчке ягында) пыяла ишекләрдә;

5.4.25 биналар фасадына, корылмаларның милекчеләргә ризалыгын алмыйча, граффити ясау;

5.4.26 бина фасадларында тышкы кондиционерларны урнаштыру.

5.5 Антеннаны урнаштыру рөхсәт ителми:

5.5.1 - төп һәм ян фасадларда, шулай ук урамнан күренеп торган ишегалды фасадларында;

5.5.2 түбәдә һәм урамнан күренеп торган брендмауэрларда;

5.5.3 биналар түбәсендә, биналар һәм корылмаларның (манаралар, гөмбәзләр) силуэт төгәлләүләргә, парпетларда, түбә коймаларында, вентиляция торбаларында; фасадның почмак өлешендә 5.5.4;

5.5.5 балконнар, көймә коймаларында;

5.5.6 архитектур детальләрдә, декор элементларында, кыйммәтле архитектур бизәклә өслекләрдә, шулай ук архитектур өслекләргә зарарлауга илтүче ныгытма.

5.6 Тышкы күзәтү видеочаралары лапаслар, козыреклар, балконнар, эркерлар, архитектур детальләрдән азат булган фасад участкаларында, декор, бизәлешнең кыйммәтле элементларына урнаштырыла.

5.7 Колонналарда, фронтоннарда, карнизларда, пилястраларда, порталларда, козырекларда тышкы күзәтү камераларының урнашуы балконнарның цокольләргә рөхсәт ителми.

5.8 Подъездга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру рөхсәт ителә.

6. Йорт билгеләре

6.1 Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән жиһазланган булырга тиеш.

6.2 Биналар, корылмалар тәүлек караңгылыгында яктыртылган адресация (аншлаглар һәм номерлы билгеләр) билгеләре белән унификацияләнгән (форма, үлчәм, төсләр чишелеше, шрифт язуы), торак йортлар подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре белән жиһазланган булырга тиеш.

6.3 Аншлаглар Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә дә, чит телдә дә (инглизчә) бертөрле үлчәмдәге шрифт белән башкарыла.

6.4 Аншлагларны урнаштыруга гомуми таләпләр булып тора:

6.4.1 урнаштыру урыннарын унификацияләү, урнаштыру буенча бердәм кагыйдәләргә үтәү;

6.4.2 жәяүлеләр һәм транспорт хәрәкәте шартларын, биналарны кабул итү дистанцияләрен, архитектура архитектурасын, яктырту урыннарын, яшел утыртмаларны исәпкә алып яхшы күренә.

6.5. Аншлагларны урнаштыру түбәндәге таләпләргә җавап бирергә тиеш:

6.5.1 биеклеп җир өстеннән - 2,5-3,5 м (заманча төзелеш районнарында - 5 м га кадәр);

6.5.2 чыгыш ясаучы архитектура детальләреннән ирекле булган фасад участогында урнашу;

6.5.3 фасадның вертикаль күчәрәнә бәйләлек гади, архитектур эгъзасы;

6.5.4 күрше фасадларда билгеләр урнаштыруның бердәм вертикаль билгесе;

6.5.5 тышкы каплагыч объектларның (агачларның, корылмаларның) булмавы.

6.6 Номер билгеләр урнаштырылырга тиеш:

6.6.1 - төп фасадта - фасадның уң ягындагы сәгатътә;

6.6.2 урамда бер яклы транспорт хәрәкәте булган урамнарда - транспорт хәрәкәте юнәлешенә якин фасада ягында;

6.6.3 - арканың яисә төп керү юлының уң ягындагы яисә проегы өстендә;

ишегалды фасадларында 6.6.4 - квартал эчендәге юл читлегендә;

фасадның озынлыгы 100 м дан артык булган 6.6.5 - аның капма-каршы якларында;

сәнәгать предприятиеләре коймаларында һәм корпусларында 6.6.6 - төп керү, керү юлларының уң ягында;

6.6.7 сәгатътә урамнар чатында, почмак почмак өлешендә;

6.6.8 номерлы тамга янында урнашканда - бердәм вертикаль күчәрдә;

номер билгесе өстендә 6.6.9.

6.7 Подъезд һәм фатирлар номерларын күрсәтүчеләр ишек уемы өстендә яисә ишек уемын тутыру импостенда (горизонталь табличка), яисә 2,0 - 2,5 м биеклектәге ишек уемыннан уңда (вертикаль күрсәтмә) урнаштырыла.

6.8 Аншлаглар һәм номер билгеләре төзек хәлдә булырга тиеш. Аншлагларның һәм номер билгеләренең чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны карап тоту өчен җаваплы затлар җаваплы.

6.9 Флагштокларны билгеләнгән тәртиптә расланган проект буенча йортның фасадына урнаштырырга кирәк.

6.10 Янғын гидрантларының урнашуы, полигонометрик билгеләр, геодезик билгеләренә урнашу күрсәткечләре биналарның, камераларның, магистральләренә һәм су үткәргеч һәм канализация челтәрләренә цокольләрендә урнаштырырга кирәк.

Югарыда күрсәтелгән тамгаларның сакланышы һәм төзеклеге өчен аларны

билгелэгән оешмалар жаваплы була.

6.11 рөхсәт ителми:

6.11.1 чыгыш ясаучы вывескалар, консольләр, шулай ук аны кабул итүне кыенлаштыручы объектларның номерлы билгесе белән янәшә урнаштыру;

6.11.2 фасадның чыгыш ясаучы элементлары яисә фасадның заглобленный участокларында, декор, кәрниз, капка элементларында номерлы билгеләр һәм күрсәткечләр урнаштыру;

6.11.3 аншлагларның билгеләнгән урыннан иреккә хәрәкәт итүе.

6.12 Биналардан һәм корылмалардан өскә су алуны тәэмин итү өчен, аларның периметры буенча ышанычлы гидроизоляцияле сайлык урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Калдыкның чигенүен бинадан 10% тан да ким булмаган якка кабул итәргә кирәк. Биналар һәм корылмалар өчен билгә киңлеген 0,8 - 1,2 м, катлаулы геологик шартларда (карстагы грунтлар) - 1,5 - 3,0 м кабул итәргә кирәк.

Бина жәяүлеләр коммуникацияләренә тоташкан очракта, гадәттә, каты өслеккә тротуар сайлык ролен үти.

7. Түбәләр

7.1 Биналарның, корылмаларның түбәләре, су үткөрү системасы элементлары, төтен һәм вентиляция системалары төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава торышы шартларында йорт һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаса тиеш.

7.2 Кышын биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә идарәче оешмалар тарафыннан түбә кардан, боздан һәм кан тамырыннан вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Жәяүлеләр зонасына чыга торган якларда кар түбәсен чистарту участкалар киртәсә белән башкарылырга һәм барлык кирәкле чаралар кабул ителергә тиеш, бары тик тәүлекнең якты вакытында гына. Түбәнең калган скатларынан кар ташлау, шулай ук яссы түбәләр эчке ишегалды территорияләренә чыгарылырга тиеш. Йорттан жәяүлеләр юлына ташланган, жәмәгать транспортының көтү тукталышы, юлларның бер өлеше кар һәм кичекмәстән жыештырылырга тиеш.

7.3. Кар һәм наледи ыргытканда, тамырларны кыяганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда, агачларның һәм куакларның, электр белән тәэмин итүнең һава линияләренең, яктырту һәм элементенең, юл билгеләренең, светофорларның, юл киртәләренең һәм жайланмаларның, жәмәгать транспортын көтү павильоннарының, элмә такталарның, реклама конструкцияләренең, биналарның декоратив һәм инженерлык элементларының сакланышын тәэмин итә торган чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зарарланган очракта торгызылырга тиеш.

7.4. Биналарның, корылмаларның түбәләре су үткәргечләре булырга тиеш, алар жәяүлеләр һәм жәяүлеләр зоналарына агып төшә торган суның турыдан-туры элэгүенә юл куймый. Желоба, воронка, водостоклар аерылгысыз булырга һәм жыелган су күләменең үткөрүенә исәпләнергә тиеш. Юл кырыйларына жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыга торган шоферлар жәяүлеләр юлыннан читкә китәргә тиеш.

7.5 рөхсәт ителми:

7.5.1. түбә өстендә түбә ябу өчен билгеләнгән предметларны (калаклар,

скрепкалар, ломнар), төзелеш материаллары, ремонт калдыкларын, файдаланылмый торган механизмнарны һәм башка предметларны төзү;

7.5.2. “Боз, кар һәм чүп-чар биналарының түбәсеннән су торбалары бүрәнкәсенә төшкән.

8. Жир кишәрлекләрен карап тоту

8.1. Жир кишәрлекләре территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:

8.1.1. көндәлек чүп-чардан, яфраклардан, кардан (ишкәк ишү, себерү һ.б.) һәм боз (наледи);

8.1.2. Юлларның, күперләренең, урамнарның, тротуарларның, юл йөрү юлларының, жәяүлеләр территорияләренең бозга каршы материалларын эшкөртү;

8.1.3. карны көрәү һәм себерү;

8.1.4. кар һәм боз чыгару (кар-боз берәмлекләре);

8.1.5. Чисталыкта һәм техник төзек хәлдә урнаштыру һәм тоту контейнер майданчыклары, барлык калдыклар өчен контейнерлар, чүп савытлары, эскәмияләр, кече архитектура формалары һәм башкалар;

8.1.6. чүп-чар сиптерү камераларын, контейнерларны жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү

(бункерлар) һәм контейнер майданчыклары;

8.1.7. яңгырлы һәм карлы суларны чыгару;

8.1.8. каты көнкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм алып китү;

8.1.9. тузан жыйдыруны һәм һаваның дымлануын киметү өчен территориядә су сиптерү;

8.1.10. яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итү, аларны карау; үз вакытында территориядә гражданның тормышы һәм сәламәтлеге, физик һәм юридик затларның мөлкәте өчен куркыныч янаган корыган агачларны һәм яшел утыртмаларны кисеп алу;

8.1.11. төзекләндерүнең бозылган элементларын яңадан торгызу коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юл юлларын, күперләрен, жәяүлеләр өчен кичүләрен төзү, реконструкцияләү һәм ремонтлау, реставрация, археология һәм башка жир эшләре уздыру;

8.1.12. карау һәм яңгыр сулары агызу коеларының эчтәлеге (яңгыр сулары канализациясе),

гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә жир асты коммуникацияләре (корылмалары) коелары;

8.1.13. төзелеш майданчыкларының, шул исәптән объектларның коймаларын тоту төгәлләнмәгән төзелеш. Эшләр алып барылмаган төзелеш бөтмәгән объектлар төзелеш чөптәләре белән ябылырга тиеш;

8.1.14. жимерелгән жир кишәрлекләренең коймаларын урнаштыру һәм тоту (жимерелгән, жимерелгән) биналар, корылмалар, алар чит затлар территориясенә керү һәм (яисә) рөхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштыру мөмкинлеген юкка чыгара.

8.2. Әгәр жир кишәрлекләре хокукка ия булучылар жир кишәрлекләреннән читләшсә

вәкаләтле органнар аны карап тоту бурычларын, хокук ияләре белән килештермичә, әлеге Кагыйдәләрнең 8.1 пунктында күрсәтелгән гамәлләрне гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә хокуклы.

9. Юлларны карап тоту

9.1 Юллар эчтәлеген вәкаләтле органнар йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алуларны уздыру нәтижәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәргә конкурс откан оешмалар башкара.

9.2 Юллар территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:

9.2.1 юллар, тротуарлар, ясалма юл корылмалары, квартал эчендәге машина юлларын ремонтлау;

9.2.2 тротуарлардан (жәяүлеләр зоналары, юллар) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларынан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз жыештыру (кар);

9.2.3 юл өслекләрендә юу һәм су сибү;

9.2.4 газларны һәм яшел утыртмаларны карау;

9.2.5 жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту һәм контакт челтәре баганаларын ремонтлау;

9.2.6 кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

9.2.7 ясалма юл корылмалары составына керә торган смотр һәм яңгыр сулары коеларын, таулы канауларны һәм ачык лотокларны төзү, ремонтлау һәм чистарту;

9.2.8 коймаларны, коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын төзү, ремонтлау һәм ел саен буяу.

9.3 Юл өслекләрен саклау максатларында түбәндәгеләр рәхсәт ителми:

9.3.1 йөк ташу;

9.3.2 бүрәнәләр, тимер балчык, торбалар, кирпеч, башка авыр әйберләрне урамнарда төяү-бушату эшләрен ташлау һәм аларны тезү;

9.3.3 каты өслекле жирлек урамнары, чылбыр йөрешендәге машиналар буйлап чаптырып үтү;

9.3.4 квартал эчендәге жәяүлеләр юллары, тротуарларда зур йөк транспортының хәрәкәте һәм туктап торуы.

9.3.5 юл өлешендә һәм тротуарларда төзелеш материаллары һәм төзелеш калдыкларын ыргыту һәм (яисә) складлау.

9.4 Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

9.4.1 Жәяүлеләр өчен жәяүлеләр йөри торган металл киртәләрне һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу ел саен кышкы сезон тәмамлангандан соң, төзекләндерү айлыгы уздырылган чорда гамәлгә ашырыла. Каплама алдыннан ремонтланган, пычрактан чистартылган, юылган һәм пычранган булырга тиеш;

9.4.2 барлык юл билгеләре расланган паспортлар (схемалар) нигезендә заказчы тарафыннан билгеләнгән эшләрнең срокларында һәм тәртибендә юл билгеләре ясауга башкарылырга тиеш;

9.4.3 юлларның юл билгеләре таләп ителә торган төсләр һәм яктылык-техника характеристикаларын, эләктерү коэффициентын, эксплуатацияләүнең бөтен чоры дәвамында мөйдан буенча сакланышын тәэмин итәргә тиеш;

9.4.4 юл билгеләрен беркетү конструкцияләре һәм системалары күренү

шартларына һәм монтаж мөмкинлекләренә карап сайлана;

9.4.5 юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш;

9.4.6 вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгын китереп чыгарган сәбәпләр бетерелгәннән соң бер тәүлек эчендә төшерелә;

9.4.7 визуаль-коммуникация системасы элементлары (транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планлаштырылган-структур элементлары күрсәткечләре) юлларда һәм транспорт чигелешләрендә аларга таба хәрәкәт юнәлеше күрсәтелү өчен билгеләнә;

9.4.8 парковкалар (парковка урыннары) шул исәптән гомуми файдаланудагы жирле әһәмияттәге автомобиль юлының бер өлеше һәм (яисә) машина юлына һәм (яисә) тротуарга, юл кырыена тоташкан урыннар) муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә файдаланылырга тиеш.

10. «Яңасала авыл жирлегә» муниципаль берәмлегенә гомуми файдаланудагы территорияләрен карап тоту һәм төзекләндерү

10.1. Муниципаль берәмлекнең гомуми файдалану территорияләрендә тыела:

10.1.1. территорияне металл ватык, төзелеш һәм көнкүреш ватыклары белән капларга

авыл хужалыгы продукцияләре һәм калдыклар белән өелгән чүп-чар белән, ягулык-майлау материалларын, нефть продуктларын пычратырга, калдыкларны чүпләкләр корырга;

10.1.2. махсус бүлөп бирелгән урыннардан тыш, калдыклар һәм чүп-чар урнаштырырга

калдыклар жыю өчен контейнерлар;

10.1.3. стационар булмаган сәүдә объектларын, шулай ук хезмәт күрсәтүләр өлкәсе объектларын урнаштырырга

ял итү өлкәсендә (аттракционнар, кабартылган батутлар, велосипедлар, роликлар һәм халыкның ялын һәм күңел ачуын оештыру өчен кулланыла торган башка шундый объектлар) билгеләнгән тәртипне бозып;

10.1.4. махсус искәртмәдән тыш, автотранспорт чараларын юарга һәм чистартырга

билгеләнгән урыннар;

10.1.5. сүс, тузанлы йөкләрне, эретмәләрне, яфракларны, калдыкларны күчәргә юлларның пычрануын булдырмый торган брезент яисә башка материал белән каплану, өлеге максатлар өчен жиһазланмаган машиналарда сыек йөкләр;

10.1.6. стационар булмаган объектларны үз белдеге белән урнаштырырга;

10.1.7. житештерү эш без тиешле рәхсәт (ордер) жир эшләрен уздыруга;

10.1.8. туфрак, чүп-чар, калдыклар, кар, бозны урыннарда чыгарырга һәм аударырга, юк

шушы максатлар өчен билгеләнгән;

10.1.9. урамнарда, тротуарларда, газоннарда төзелеш материаллары төзәргә, гамәлдәге законнарны бозып, квартал эчендәге юлларны һәм йортларга керү

юлларын ябарга;

10.1.10. тәмәке төпчекләре, кәгазь, чүп-чар ыргыту, газлар, тротуарлар, урам территорияләре

мәйданнар, ишегаллары, паркларда, скверларда һәм башка жәмәгать урыннарында;

10.1.11. бакча диваннары, эскәмияләр, пычрак сулар, бозарга яисә бозарга урналарны, урам яктырту фонарьларын, башка кече архитектура формаларын юкка чыгарырга;

10.1.12. Катнашманы һәм көнкүреш чүп-чарын кое капкачларына, су алгычларына ыргытырга

яңгыр канализациясе рәшәткәләре, лотоклар, кюветлар;

10.1.13. чүп-чар, яфрак һәм коры үләннәрне, тара, житештерү калдыкларын яндырырга,

каты коммуналь калдыклар, учаклар кабызырга, шул исәптән предприятиеләрнең эчке территорияләрендә һәм шәхси биләмәләрдә янгынга каршы чаралар кабул итмичә (ябык савытлар һәм янғын сүндерү чаралары булу);

10.1.14. үз белдегең белән фасады ясарга, барлык типтагы гаражларны урнаштырырга,

вакланмалар, базлар, утын сарайлары, будкалар, күгәрченнәр, теплицалар, лапаслар һәм башка корылмалар арендага яисә милеккә караган жир кишәрлекләреннән читтә урнашкан, шулай ук билгеләнмәгән урыннарда тышкы мәгълүмат йөртүчеләр, кече архитектура формалары;

10.1.15. Яшел утыртмаларны ватарга, бозарга һәм юкка чыгарырга, житештерергә

агач кәүсәләрендә үз белдекләре белән бүрәнәләр өеп, агач башларына гамаклар, таганнар, кер киптерү өчен баулар тагарга, аларга кадаклар салырга;

10.1.16. газларны жиимерегә һәм юк итәргә;

10.1.17. юл капланмаларының юл өлешенә, гамәлдәге законнарны бозып, кар көрәргә;

10.1.18. “Авил жирлегенең башкарма комитеты билгеләгән йорт хайваннарын һәм кошларын көтү өчен махсус билгеләнгән урыннардан (көтүлекләрдән) тыш, урамнарда, авыл хужалыгы жирләрендә эш итүче затларны караучысыз һәм озатып йөрүче затларның урнашуы;

10.1.19 Эре габаритлы төзелеш чүп-чарын, көнкүреш техникасы һәм жиһазлары, агачлар шырпыларын, эре габаритлы чүп-чар чыгаруга килешү булмаганда һәм гамәлдәге законнарны бозып контейнерларга һәм контейнер мәйданчыкларына урнаштырырга;

10.1.20 гамәлдәге законнарны бозып, комплектлаштырылган (төзек булмаган) транспорт чарасын урнаштырырга һәм сакларга;

10.1.21. юынырга, кер юарга һәм хайваннар коенырга, чишмәләрдә, коеларда, суүткәргеч колонкаларда, елга ярларында, күлләрдә һәм ясалма (декоратив) сулыкларда автотранспорт чаралары юарга;

10.1.22. Торак йорт янындагы территориядә, йорт янындагы территориядән читтә тирес склады төзү»;

10.1.23. Йорт яны территорияләрендә, урам юлларында, урамнардан читтә һәм бу максатлар өчен билгеләнмәгән урыннарда жайланмалар, налив помоеклары, агып төшләр, чыгарылган калдыклар, житештерү һәм куллану калдыклары, юынтыклар һәм

шакшылар урнаштыру. Торак биналарда канализациясе булмаган урыннарда бәдрәф һәм юынгыч чиста чиста булмаган чиста чүп базалары каралган, алар эре предметларның чокырга элөгүенә комачаулый торган рәшәткәле стеналар һәм капкачлар белән капланган;

10.1.24. Йөк ташу, рельслар, бүрәнәләр, тимер балчыклар, торбалар, кирпеч һәм башка авыр предметлар урамнарында йөк төяү-бушату эшләрен башкарганга ташып төшү, чылбыр йөрешендә каты өслекле машиналар булган урамнар буйлап йөрү, квартал жәяүлеләр юлында, тротуарларда һәм газларда зур йөк транспорты хәрәкәте һәм туктап тору;

10.1.25.

10.1.26. торак пунктлар чикләрендәге яшелләндерелгән территорияләрдә (газларны, чәчәкләкләрне һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләрне дә кертеп), балалар һәм спорт майданчыкларында, хайваннарны йөртү майданчыкларында, шулай ук йорт янындагы территорияләрдә урнашкан хужалык майданчыкларында транспорт чараларын урнаштырырга.

11. Индивидуаль торак йортларны карап тоту һәм индивидуаль торак төзелеше территориясен төзекләндерү

11.1. Индивидуаль торак йортларның милекчеләре (яисә) яллаучылары (алга таба -

торак йортлар хужалары), әгәр законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса:

11.1.1. Торак йортларның фасадларының, коймаларның (коймаларның) тиешенчә торышын тәэмин итәләр, шулай ук йорт биләмәләре чикләрендә башка корылмаларның торышын тәэмин итәләр, аларны вакытында ремонтлауны һәм буяуны үз вакытында житештерәләр. Индивидуаль йорт биләмәләре территориясе каралган булырга тиеш, шул исәптән үләннәр чабылган;

11.1.2. Торак йортта номер билгесенә ия һәм аны төзек хәлдә тотарга;

11.1.3. йорт биләмәләре территориясен тәртиптә тоту һәм янәшәсендәге территориянең тиешле санитар халәтен тәэмин итә;

11.1.4. Йорт биләмәләре чикләрендә яшел утыртмаларны тәртиптә тоту, куакларны һәм агачларны санитар кисеп аудара, газүткәргечләрнең, электр үткәргечләрнең кабель һәм һава линияләренең һәм башка инженерлык челтәрләренең сак зонасында агачлар утыртмаска;

11.1.5. Канауларны һәм су агызу торбаларын чистарталар, язгы чорда кар суларын үтүнә тәэмин итәләр;

11.1.6. Тирә-юньдәге территориядән чистартылган карны шул рәвешле төзиләр: транспортка чыгу, андагы инженерлык коммуникацияләренә һәм корылмаларга керү, жәяүлеләрнең үтеп керүе һәм яшел утыртмаларның сакланышы;

11.1.7. Вәкаләтле орган белән йорт биләмәләрен киртәләүнең биеклеге, тышкы кыяфәтен һәм төсен килештерәләр;

11.1.8. үзәкләштерелгән канализация, юынгыч чокыр, бәдрәф булмаганда бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә санитария нормалары нигезендә аларны даими рәвештә чистарту һәм дезинфекцияләү белән жиһазландыралар;

11.1.9.каты һәм эре габаритлы калдыкларны махсус майданчыкларда урнаштырылган контейнерларга төзиләр;

11.1.10.каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны билгеләнгән тәртип

нигезендә үз вакытында жыеп алуны һәм чыгаруны тәэмин итәләр.

11.2. Шәхси торак төзелеше территориясендә рәхсәт ителми:

11.2.1. йорт биләмәләре чикләреннән читтәге киртәләр урнаштырырга;

11.2.2. Яфрактарны, калдыктарның теләсә нинди төрләрен һәм чүпне территориягә яндырырга

йорт биләмәләре һәм алар янындагы территорияләрдә;

11.2.3. күмер, тара, утын, калдыктар, төзелеш материаллары, төзелеш материаллары кушарга

шул исәптән авыл хужалыгы продукциясен (печән, салам һ.б.), чимал, жиһазлар, жир, тирес, йорт биләмәләре территориясе өчен чүп-чар;

11.2.4. йорт биләү территориясе өчен транспорт чараларын юарга;

11.2.5. ишегалды корылмалары төзәргә, чүп-чар чокырларын төзекләндерергә

йорт биләмәләре территориясе;

11.2.6. Әлеге территориянең урамнарында махсус транспортка һәм урып-жыю техникасына үтеп керүне кыенлаштыра торган киртәләр урнаштырырга;

11.2.7. Территорияне төзекләндерү элементларын жиһимергә һәм бозарга, сулыкларны кисәргә;

11.2.8. Ишегалланган (төзек булмаган) транспорт чарасын йорт биләмәсе территориясенә сакларга;

11.2.9. сыек шакшыларны агызып, налив помоек жайланмаларын урнаштырырга, житештерү һәм куллану калдыктарын юл өлешендә алып чыгу;

11.2.10. Тирә-юньдәге территорияне теләсә нинди калдыктар белән чүпләргә.

11.2.11. карны этеп чыгарырга, чүп ташларга, шлак ташларга, йорт биләмәләре территориясенә сыек көнкүреш калдыктарын жиһимергә;

11.2.12. Ишегалды һәм аның янәшәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юлларның һәм юл йөрү юлларының үткән өлешенә күчерергә яки күчерергә.

11.3 Индивидуаль торак йортлар төзү чорында рәхсәт ителергә мөмкин

жиһлек башкарма комитетының язмача рәхсәте булган очракта, йорт биләмәсенә якын территориядә, шул исәптән урамда, төзелеш материалларын вакытлыча саклау. Төзелеш материаллары кешеләр гомеренә һәм сәламәтлегенә зыян салуны булдырмый торган ысул белән урнаштырылырга, шулай ук ишелү, егылу яки башка йогынты ясау нәтижәсендә өченче затлар мөлкәтенә зыян китерү ысулы белән урнаштырылырга тиеш.

12. Су сиптерү канализациясе челтәрләрен, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су чыгару корылмаларын карап тоту

12.1. Карау һәм яңгыр сулары коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люктар (рәшәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспорт һәм жәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итә торган төзек хәлдә булырга тиеш.

12.2. Төзек техник халәттә тоту, чистарту һәм саклау

кабул итү бүлмәләре, тупик, күзәтү һәм башка коелар һәм камералар гамәлдәге дөүләт стандартлары таләпләре нигезендә аларның хужаларын тәэмин итә.

12.3. магистраль һәм квартал эчендәге челтәрләрне тоту һәм эксплуатацияләү

жиһлектә яңгыр канализациясе махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән шартнамәләр нигезендә әлеге максатларга жиһлек бюджетында каралган акчалар чикләрендә гамәлгә ашырыла.

12.4. Ливия канализациясенең ведомство челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар акчалары исәбеннән житештерелә.

12.5.Хужалыксыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотучы махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсызлыкта ярдәм күрсәтелергә тиеш.

12.6. Ливияле канализация коллекторларын саклау максатларында билгеләнә Саклау зонасы - коллекторның һәр ягына 2 м.

12.7. Ливия канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә тиешле документларны рәсмиләштерү һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда язмача килештерү рөхсәт ителми:

12.7.1. жир эшләрен башкарырга;

12.7.2.

12.7.3.төзелешне башкарырга, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмаларын урнаштырырга;

12.7.4. Сәнәгать, көнкүреш калдыкларын, чүп-чарны һәм башка материалларны ташларга.

12.8. Урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, наледлар язалу рөхсәт ителми

суүткәргеч, канализация, яңгыр жайланмалары, системалар, челтәрләр һәм корылмаларның төзексезлеге, шулай ук газ, тротуарларга, урамнарда һәм ишегалды территорияләренә су агызып чыгудан.

12.9. Жирлек территориясендә йота торган коеларны урнаштыру рөхсәт ителми пешерү мәйданчыкларын да.

12.10. Яңгырлы коеларның рельефлары даими рәвештә булырга тиеш таза хәлдә. Өлгергәнлекне чикли торган рәшәткәләр һәм коеларны чүпләү, тыю рөхсәт ителми. Коелау канализациясенә күзәтү һәм яңгыр сулары коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына кимендә ике тапкыр башкарыла. Смотр һәм яңгыр сулары коеларын чистартканнан соң, барлык пычранулар кичекмәстән чыгарылырга тиеш.

12.11. Смотр коелары люкларын бергәләштерү берүзе башкарылырга тиеш юлларның, тротуарларның, жәяүлеләр һәм велосипед юлларының, яшел зоналарның өслек дәрәжәсе.

12.12. Смотр коеларының люкларын үзара бәйләү дәрәжәсен тайпылдыру рөхсәт ителә

юлларның, тротуарларның, жәяүлеләр һәм велосипед юлларының, яшел зоналарның иң күбе 2 см, яңгыр белән капланган коеларның 3 см дан артмый.

12.13. Түбәләре яки рәшәткәләре жиңмерелгән коммуналь коелар яки юк, ачыкланганнан соң ук челтәрне эксплуатацияләүче оешма тарафыннан чикләнгән, тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән вакытта алыштырылган булырга тиеш.

12.14. Планлы эшләрдә инженерлык челтәрләрендә канализация стокларын алып ташлау

якындагы коеларда канализация челтәре, су үткәргеч су һәм жылылык челтәрләреннән су житештерелә - яңгыр сулары канализациясенә (ул булса). Юлга су ташлау тыела.

12.15. Үрчү нәтижәләрен бетерү көч белән һәм акча исәбеннән башкарыла. зарарланган инженер челтәрләре хужалары.

12.16. Ливия челтәрләренә төзек техник торышы өчен жаваплылык

канализация (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне үз вакытында ябу) эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

13. Тышкы яктырту объектларын (чараларын) карап тоту

13.1 Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннары, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганакалары (шул исәптән жыю, туклыклы пунктлар, идарә әржәләре) керә.

13.2 Урамнар, юллар, майданнар, жәяүлеләр өчен тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук жәмәгать һәм торак биналарның аншлаглагы һәм номерлы билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, тышкы мәгълүмат элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

13.3 Урамнарны, юлларны, майданнарны, микрорайоннар территорияләрен тышкы яктырту кичке эңгер-меңгердә табигый яктырту дәрәжәсен киметкәндә башкарыла, ә сүндерү - иртәнге эңгер-меңгердә 10 лкага кадәр күтәрелгәндә.

13.4 Торак йортларның подъездларын, аншлаглагы һәм йортларның номерлы билгеләрен, шулай ук архитектура-сәнгать яктырту системаларын кертү һәм сүндерү урамнарны тышкы яктырту режимында башкарыла.

13.5 Биналарның һәм корылмаларның милекчелек формаларына карамастан, биналарның һәм корылмаларның архитектур-сәнгать яктырткычлары булуын һәм эшләвен проектлар нигезендә тәмин итәргә тиеш.

13.6 Төп майданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләмәүче яктырткычлар саны 3 %тан артмаска тиеш, жирлекнең башка территорияләрендә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5 %, жир асты кичүләрендә - көндөз дә, кичке һәм төнге режимнарда да 10 % тәшкит итә (яңдырылган 10 яктырткычта бер мөһим яктырткыч рәхсәт ителә).

13.7 терекөмешә булган газ разрядлы лампалар бу максатлар өчен билгеләнгән махсус биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсуслаштырылган предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

13.8 Күрсәтелгән типтагы лампаларны чүпләкләргә, чүп эшкәртү заводларына чыгару рәхсәт ителми.

13.9 Тышкы яктырту жайланмаларының металл баганалары, кронштейннары һәм башка элементлары чиста булырга, крен, коррозия чыганакалары булмаска һәм кирәк сәен милекчеләр (хуҗалар, кулланучылар) белән буялырга, ләкин өч елга бер тапкырдан да сирәгрәк булмаска һәм төзек хәлдә калырга тиеш.

13.10 Тышкы яктыртуның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуын тоту һәм ремонтлау әлеге төр эшләргә башкаруга конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләргә сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтиҗәләре буенча конкурс откан махсус оешма гәмәлгә ашыра.

13.11 Торак йортларны гәмәлгә кертү жайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктырткычын тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан гәмәлгә ашырыла.

13.12 Тышкы яктырту терәкләре, жәмәгать (тимер юл) транспортының контакт чөлтәре терәкләре, яклау, бүлү киртәләре, юл корылмалары һәм юллар жиһазлары элементлары буялган булырга, язмалардан һәм теләсә нинди мәгълүмати-басма

продукциядән чистартылырга, төзек һәм чиста булырга тиеш.

13.13 Тышкы яктырту баганаларын, жәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләрен алмаштырганда күрсәтелгән конструкцияләр демонтажланырга һәм өч тәүлек эчендә челтәрләр хужалары тарафыннан чыгарылырга тиеш.

13.14 Тышкы яктыртуның сынган терәкләрен чыгару юллардагы терәк хужасы тарафыннан кичекмәстән, калган территорияләрдә - шундый кирәк (демонтаж) табылганнан соң бер тәүлек эчендә башкарыла.

13.15 Жәмәгать (тимер юл) транспортының яктырту һәм контакт челтәре терәкләрендә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм куркынычсыз тышкы кыяфәте өчен әлеге терәкләрнең милекчесе (хужасы) җаваплы.

13.16 Чыбыкларның, өзекләре, терәкләрнең, изоляторларның зарарланулары булганда тышкы яктырту җайланмаларын эксплуатацияләү рәхсәт ителми.

13.17 Электр үткәргечләре өзелү яки терәкләрнең зарарлануы белән бәйле тышкы яктырту җайланмалары эшендә тәртип бозуларны, ачыкланганнан соң ук кичекмәстән юкка чыгарырга кирәк.

13.18 чыбыкларны һәм кабельләрне челтәргә һәм тышкы яктырту җайланмаларына рәхсәтсез тоташтыру һәм тоташтыру рәхсәт ителми.

13.19 Тышкы яктырту чаралары белән җиһазланган тышкы яктырту объектларының яисә объектларның милекчеләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар түбәндәгеләргә бурычлы:

13.19.1 урамнарны, юлларны, терәкләрнең һәм яктырту җайланмаларының сыйфатын тиешенчә яктыртуны, бозылганда яисә зарарланганда үз вакытында ремонт ясарга;

13.19.2 билгеләнгән тәртип нигезендә яктыртуны кабызуны һәм сүндерүне күзәтергә;

13.19.3 тышкы яктыртуны һәм бизәүне урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәргә;

13.19.4 тышкы яктырту фонарьларын үз вакытында алыштырырга.

13.20 Аерым яктырткычларның яктырту вакыты төзексезлекләр ачыкланган яки тиешле хәбәр килгән вакыттан алып 10 тәүлектән артмаса тиеш.

13.21 Тротуарларда урнашкан жәмәгать транспортының мачта һәм тышкы яктырту баганалары тирәсендә территорияләргә җыештырган өчен җаваплылык тротуарларны җыештыру өчен җаваплы затларга йөкләнә.

13.22 Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә якин территорияләргә, автоматик режимда эшләүче (хезмәт күрсәтүче персоналдан башка) башка инженерлык корылмаларын җыештыру өчен җаваплылык әлеге объектлар урнашкан территорияләр хужаларына йөкләнә.

14. Кече архитектура формаларын карап тоту

14.1 Кече архитектура формаларына түбәндәгеләр керә: монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су җайланмалары, муниципаль җиһазлар, җирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар.

14.2 Кече архитектура рәвешләрен карап тоту бирелгән җир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә җир кишәрлекләренә хокукка ия булучылар тарафыннан гамәлгә ашырыла - вәкаләтле орган тарафыннан йә "Дәүләт һәм

муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрне сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алулар уздыру нәтижәләре буенча әлеге эшләрне башкаруга конкурс откан оешма тарафыннан тээмин ителә 05.04.2013 N 44-ФЗ.

14.3 Кече архитектура формалары хужалары бурычлы:

14.3.1 чиста һәм төзек хәлдә кече архитектура формаларын карап тоту;

14.3.2 язгы чорда кече архитектур формаларны планлы рәвештә карап чыгарга, аларны иске буядан, күгәрәктән, юудан, буядан чистартырга, шулай ук сынган элементларны алыштырырга;

14.3.3 кышкы чорда кече архитектур формаларны, шулай ук аларга кар һәм боздан якын килүләрне чистартырга;

14.3.4 кырлы өслек белән комлыклар корырга, комлыкларда елга кимендә бер тапкыр ком кисәкләрен алыштырырга;

14.3.5 балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыклары жайланмаларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләренә туры килүен күзәтергә;

14.3.6 фонтаннар эшләү чорында су өслеген көндәлек чүп-чардан чистартырга.

14.4 Рөхсәт ителми:

14.4.1 кече архитектур формаларны билгеләү буенча кулланмау (балалар уен майданчыкларында өлкәннәрнең ял итүе, спорт майданчыкларында эчке киём һ.б.);

14.4.2 теләсә нинди мәгълүмати-басма продукцияне кече архитектура формаларында элөп куярга һәм ябыштырырга;

14.4.3 кече архитектур формаларны һәм аларның конструктив элементларын бозарга һәм жәрәхәтләргә.

15. Стационар булмаган объектларны карап тоту

15.1 Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

15.2 Жир кишәрлеген арендау шартнамәсе срогы тәмамлангач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан демонтажланган, ә жир кишәрлеге - азат ителгән һәм башлангыч халәتكә китерелгән булырга тиеш.

15.3 Стационар булмаган объектларның миләкчеләре булган юридик һәм физик затлар бурычлы:

15.3.1 аларны ремонтларга һәм буярга. Ремонт проект документациясендә билгеләнгән тышкы кыяфәтне һәм төс чишелешен саклап калуны исәпкә алып башкарылырга тиеш;

15.3.2 янәшәсендәге территориядә яшел утыртмаларның, газларның, бордюр ташының, кече архитектура формаларының (алар булса) сакланышын күзәтергә, әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләр нигезендә күрсәтелгән территорияне карап торырга;

15.3.3 стационар булмаган объектлар янындагы урналарны билгеләргә, чүп-чардан көн дәвамында чистартырга, ләкин тәүлеккә кимендә бер тапкыр, урналарны елына бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә буярга.

15.4 Рөхсәт ителми:

15.4.1 проектта каралмаган янкорманың, козырекларның, лапасларның һәм башка конструкцияләрнең стационар булмаган объектларына төзәргә;

15.4.2 стационар булмаган объектларга якин сәүдә-суыткыч жиһазлары куярга;

15.4.3 стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тара, товарлар, детальләр, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка предметларны берләштерергә, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларына яраклаштырырга;

15.4.4 стационар булмаган объектлар арасында жиһазлар, калдыклар белән янгынга каршы өзеклекләр йөкләрне йөкләргә;

15.4.5 стационар булмаган объектларны, биналар арканнарында, газларда, майданчыкларда (балалар ялы, спорт, транспорт тукталышларында), суүткәргеч һәм канализация челтәрләренең саклау зонасында, торбаүткәргечләрдә, шулай ук вентиляция шахталарына кадәр - 25 метрдан кимрәк, торак биналар тәрәзәләренә кадәр, сәүдә предприятиеләре витриналарында - 20 метрдан кимрәк, агач көүсәләрендә - 3 метрдан да кимрәк урнаштырырга.

16. Төзелеш эшләрен башкару урыннарын карап тоту

16.1 Төзелеш майданчыкларын һәм аларга якин территорияләренә карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерү эшләрен яңарту йорт салучыга йөкләнә.

16.2 Эшләнмәгән төзелеш объектларын һәм аңа якин территорияләренә карап тоту, әлегә Кагыйдәләр таләпләрен үтәп, төзүчегә йөкләнә.

16.3 Эш алып барылмаган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылган булырга тиеш.

16.4 Эшләр башланганчы, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләренә житештерү чорында:

16.4.1 жирлек башкарма комитетының хокукый актлары таләпләре нигезендә төзелеш майданы территориясенә бөтен периметры буенча типовой киртә билгеләргә;

16.4.2 төзелеш майданчыгы киртәсенә гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәэмин итәргә;

16.4.3 төзелеш майданчыгы коймаларының техник торышын, аның чисталыгын, пычрактан, кардан, наледидан, мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартуын күзәтергә;

16.4.4 төзелеш майданы территориясенә кәргәндә төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган мәгълүмат тактасын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

16.4.5 жәяүлеләр өчен вакытлы тротуарлар төзүне тәэмин итәргә;

16.4.6 төзелеш майданчыгы периметры буйлап тышкы яктыртуны тәэмин итәргә;

16.4.7 юлларның (юлларның) алгы өлешенә пычрак һәм чүп-чар чыгарылмый торган юлларда транспорт чаралары тәгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктларын төзелеш майданчыгына, йорт эчендәге машина юлларын һәм транспорт чаралары юлларын төзекләндергән подъездлар булдырырга;

16.4.8 юллар һәм юлларның сакланышын тәэмин итә торган төзелеш майданчыгына керү юлларында йөк автотранспортының (10 тоннадан артык) ябык циклы хәрәкәте маршрутын килештерергә;

16.4.9 төзелеш майданчыгы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яисә) бункерлар булдыруны тәэмин итәргә;

16.4.10 төзелеш майданы территориясеннән билгеләнгән тәртиптә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәмин итәргә;

16.4.11 төзелеш майданчыгы территориясеннән җыештырылган һәм калдыклар булмаган кар эретү станцияләренә яисә билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарга кар чыгаруны тәмин итәргә;

16.4.12 төзелеш майданчыгы янындагы территорияне, аңа якин килү юлларын һәм тротуарларны пычрактан, чүп-чардан, кардан, боздан көндәлек җыештыруны тәмин итәргә (ел (кыш, җәй)).

16.4.13 эшләргә башкарганда гамәлдәге жир асты инженерлык коммуникацияләрен, тышкы яктырту челтәрләрен, яшел утыртмаларны һәм кече архитектура формаларын саклауны тәмин итәргә.

16.5 Төзелеш һәм (яисә) ремонт эшләре алып баруның барлык чоры дәвамында әлеге Кагыйдәләрнең 17.4 пунктында күрсәтелгән таләпләргә үтәргә, шулай ук эш башкарганда җимерелгән һәм җимерелгән юл өслекләрен, яшел утыртмаларны, газоннарны, тротуарларны, откосларны, кече архитектура формаларын торгызырга кирәк.

16.6 Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче бүлмәләр, эшче һәм хезмәткәрләргә вакытлыча тоту өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау өчен урыннар төзелешне оештыру проекты нигезендә төзелеш майданчыклары чикләрендә урнаштырыла.

16.7 Рөхсәт ителми:

16.7.1 гражданның шәхси һәм иҗтимагый иминлеген тәмин итүгә бәйлә коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23 сәг. 00 сәгәткә кадәр тынлыкны бозуга китерүче төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм башка эшләр зоналары тирәсендә оештыру һәм үткәргү;

16.7.2 жирлек Башкарма комитетының рөхсәтеннән (күрсәтмәләреннән) башка юлларның һәм тротуарларның юл өлешенә тарауын яисә ябылуын башкарырга;

16.7.3 чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш производствосы калдыкларын утильләштерергә.

16.7.4 грунт, чүп-чар, төзелеш материаллары, жиңел тару, агачларны брезент белән капланмыйча яки юлларны пычратмыйча гына кискән, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) юлларга, тротуарга, юл кырына яки юл кырына якин газ полосасын салу мөмкинлеген юкка чыгармый торган чаралар күрмичә генә күчереп йөрткән.

17. Күмү урыннарын карап тоту

17.1 Этник, санитар һәм экологик таләпләр нигезендә жирләү урыннарын тоту федераль законнар таләпләре һәм муниципаль хокукый актта билгеләнгән жирләү урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

17.2 Мәет жирләү урыннарын санитар карап тотуны вәкаләтле орган йә "Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләргә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" Федераль закон нигезендә муниципаль сатып алуларны уздыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләргә үткәргүгә конкурс откан махсуслаштырылган оешма башкара.

17.3 Күмү урыны эчтәлегенә таләпләр:

17.3.1 зиратларда җәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш.

Ижтимагый бәдрәфләр территорияләрендә урыннар чистартылырга тиеш;

17.3.2 зират территориясендә чүп-чар һәм чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыклар тупланган саен 3 көнгә бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә чыгарылырга тиеш;

17.3.3 ауган һәм авария хәлендә агач утыртмалары булу рәхсәт ителми. Авария агач утыртмалары ачыкланганнан соң бер тәүлек эчендә жиңмереләргә тиеш;

17.3.4 шәхесе ачыкланмаган каберләр яки үлгәннәрнең каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм каберлек белән жиһазланырга тиеш. Үләннең биеклегә күмү участогы чикләрендә 15 см дан артмаска тиеш. Кырык агач-куак үсентеләре булу күмү участогы майданының 10%тан артыграгына рәхсәт ителә.

17.4 Кышкы чорда жирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

17.4.1 зиратларның үзәк юллары, керү юллары, тротуарлар киңәйтеләргә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнарыннан башка тигез кар накаты булу рәхсәт ителә;

17.4.2 үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртеләргә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның юл өлешен эшкәртү кар явудан соң ук башланырга тиеш;

17.4.3 беренче чиратта кар чыгарырга, боз кыярга һәм үзәк һәм керү юлларыннан кар-боз берәмлекләрен алып ташларга;

17.4.4 жәяүлеләр зонасында бозга каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган кар һәм бозны каберләргә, газоннарда, куаклыктарга салу рәхсәт ителми.

17.5 Жәйге чорда жирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

17.5.1 үзәк юллар, килү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм гомуми файдаланудагы жирләрдәге башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

17.5.2 яшел утыртмаларны санитар кисеп алу, чүп үләннәрен кисү чаралары ел саен үткәренеләргә тиеш.

17.6 Күмү урынына, кабер өстенә кую корылмасына (тәреләр, һәйкәлләр, плиталар, склеплар һ.б.) тәрбия бирү, чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбаридә куышны карау ир белән хатын (ой), туганнары, үлгән кешенең законлы вәкиле яки башка зат тарафыннан санитария таләпләрен мәжбүри үтәгән килеш башкарыла.

18. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау стоянкаларын карап тоту

18.1 Автотранспорт чараларын (алга таба - туктап тору) һәм аларга якин территорияләрне озак һәм кыска сроклы саклау урыннарын карап тоту гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә стоянкалар урнаштыру өчен бирелгән жир кишәрлегенең (алга таба - хужасы) хокук иясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.

18.2 Хужалар бурычлы:

18.2.1 территорияләрнең бөтен периметры буйлап механик йогынтыларга һәм тышкы мохит йогынтысына чыдам булырлык киртә куеп тору урынын билгеләргә;

18.2.2 стоянкаларның техник торышын, аларның чисталыгын, вакытында пычрактан, кардан, наледидан, мәгълүмати-басма продукциядән чисталыгын күзәтергә;

18.2.3 стоянкалар янындагы территорияләрдә һәм территорияләрдә

материалларны, комплектланган транспортны, төрле конструкцияләрне берләштереп саклауга юл куймаска;

18.2.4 дежур персонал өчен биналар кую (гомуми мәйданы 10,0 кв.м дан артмаган персонал кизү торуы өчен некапиталь объектлар стоянкалары территорияләрендә жиңеләйтелгән тип конструкцияләреннән ясалган, алга таба тышкы диварларны заманча бизәкле бизәкләр белән нейтраль төстәге гамма материаллары белән урнаштыру рөхсәт ителә);

18.2.5 стоянкалар территорияләрен гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры килә торган яктылык тигез бүленешен тәэмин итә торган тышкы яктырту белән тәэмин итәргә;

18.2.6 проектта каралмаган башка капитал һәм вакытлы биналар, корылмалар, сәүдә павильоннары, киосклар, лапаслар төзү тукталышлары территорияләрендә юл куймаска;

18.2.7 машина кую урыннары территорияләрендә ягулык-майлау материаллары агып торган автомобильләр юуны һәм автомобиль кую урыннарын булдырмаска;

18.2.8 санитария һәм янгынга каршы кагыйдәләрне үтәгән стоянкалар территорияләрен карап тоту;

18.2.9 даими рәвештә тирә-юндәге территорияләрне санитар эшкәртүне һәм чистартуны башкарырга, калдыклар жыю өчен контейнерлар (урналар) билгеләргә, каты көнкүреш калдыкларын, карны даими рәвештә чыгаруны тәэмин итәргә;

18.2.10 автомобиль стоянкасының урнашу урынын һәм хезмәт күрсәтүләрен, билгеләрен, шулай ук гамәлдәге дөүләт стандартлары таләпләренә туры килә торган билгене белдерә торган махсус каты өслекле стоянкага килү юлларын оештырырга;

18.2.11 инвалидлар I, II төркем инвалидлар белән идарә ителә торган транспорт чараларын бушлай парковкага өчен инвалидларның стоянкалар территориясенә тоткарлыксыз керүен тәэмин итәргә һәм кимендә 10 % урын (кимендә бер урын) бүлеп бирергә, шулай ук III төркем инвалидлар тарафыннан Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә күрсәтелергә һәм мондый инвалидларны һәм (яисә) инвалид балаларны ташучы транспорт чаралары күрсәтелергә тиеш. Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын кую урыннарыннан «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 октябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә бушлай файдаланалар.

19. Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

19.1 Жирлек территориясен бәйрәм белән бизәү дөүләт һәм милли бәйрәмнәр, истәлекле вакыйгаларга бәйле чаралар уздыру чорында башкарыла.

19.2 Бәйрәм бизәлешенә дөүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирлянд, панно вывескасы, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бәйрәм иллюминациясе жайланмасы керә.

19.3 Бәйрәм бизәлеше элементларын эзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларын төшереп калдыру, зыян күрү һәм начарайту рөхсәт ителми.

20. Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тотуга гомуми таләпләр

20.1 Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тоту түбәндәгеләр гамәлгә ашырыла:

20.1.1 жәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

20.1.2 кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

20.2 Күрсәтелгән сроклар, нава шартларына карап, жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзәтелә ала.

20.3 Жирлек территориясен жыю түбәндәгеләрне үткәрү юлы белән башкарыла:

20.3.1 жирлек территориясен карап тоту, жыештыру буенча системалы эшләр;

20.3.2 жирлек башкарма комитетының хокукый актлары нигезендә бердәй массакүләм чаралар (өмәләр) үткәрелә.

20.4 Жәйге чорда жирлек территориясен жыештыру юу, су сибү, себерү һәм жирлек территориясен карап тоту буенча башка эшләр башкару юлы белән жирлек территориясенәң пычрануын һәм тузанлануын киметү максатында башкарыла һәм түбәндәгеләрне үз эченә ала:

20.4.1 ясалма өслекле территорияләрне себерү (коры көнне - су сибү), урам-юл челтәре объектларында һәм яңгыр канализациясе белән жиһазландырылган башка территорияләрдә тузаннан һәм пычрактан юу (су сиптерү юлы белән 23.00 дән 7.00 гә кадәр житештерелә). Ясалма өслекле юл өслекләрен, мәйданнарын, тротуарларын һәм башка территорияләрне юу бөтен киңлеге буйлап башкарыла;

20.4.2 яңгырлы канализация рәшәткәләрен чистарту;

20.4.3 бөтен территориядән чүп-чар жыю;

20.4.4 ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча һәм урам жиһазларын, урналарны, спорт һәм балалар мәйданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

20.4.5 үләннең вакыт-вакыт юкка чыгуы (үләннең биекlege 15 см дан артык булганда) һәм чаптырылган үләнне тәүлек дәвамында жыештыру;

20.4.6 Яфрак коелу чорында - тәүлегенә бер тапкыр коелган яфракны жыю һәм алып чыгу;

20.4.7 территорияләрне жыештыру, шул исәптән автотранспортны кую урыннарын

20.4.8 Локларны юудан соң чүп-чардан арындыру.

20.5 Жыелган чүп-чар, катнашма, яфрак, чабылган үлән, ботаклар билгеләнгән таләпләр нигезендә чыгарылырга тиеш.

20.6.Территорияләрне жыештыру өчен жаваплы оешмалар яфрак коелу чорында урамнар һәм юллар буйлап газлардан коелган яфракларны жыю һәм чыгару эшләрен башкаралар.

20.7. Яфракларны, жылылык яратучы үсемлекләрен жылыту очрактарыннан тыш, агач һәм куакларның комлевой өлешенә жыю тыела.

20.7.1 Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияне жыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала:

20.7.2 юл өсләрен һәм тротуарларны кардан, кар һәм чүп-чардан чистарту;

20.7.3 бозлавык барлыкка килгәндә - жәяүлеләр өчен ком сибелгән урыннар, баскычлар, юл өслекләрен бозлавыкка каршы материал белән эшкәрткәндә;

20.7.4 язгы чорда - кар эрү һәм кар суларын агызып чыгаруны оештыру.

20.8 “Яңасала авыл жирлеге” муниципаль берәмлегендә урнашкан хужалык субъектларына әлеге хужалык субъектлары куллана торган территорияләрне кар һәм боздан вакытында чистарту жаваплылыгы йөкләнә;

20.9 Жирлек территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләре технологиясе

һәм режимнары һава шартларына бәйһез рәвештә транспорт чараларының һәм жәяүлеләрнең каршылыкһыһыз хәрәкәтен тәһмин итәргә тиеш.

20.10 жәяүлеләр өчен тротуарларны, жир өһте кичүләрен, кышкы чорда баскычларны жыештыру үзенчәлекләре:

20.10.1 жәяүле тротуарлар, жир өһте кичүләре, баскычлар күрсәтелгән корылмаларның жәяүле өләһенең бөтен киңлегә буйлап кардан чистартылырга тиеш. Чистарту вақыты кар яуганнан соң тугыз сәгатътән артмаска тиеш;

20.10.2 интенсив кар яву чорында (тәүлеккә 10-15 см яңа яуган кар) жәяүлеләр өчен тротуарлар, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртеләргә һәм чистартылырга тиеш;

20.10.3 бозлавык бозлавыкка каршы материаллар барлыкка килгәндә, беренче чиратта баскычлар эшкәртелә, аннары тротуарлар (бозлавыкка каршы материалларны эшкәртү вақыты тайгаклык табылганнан соң дүрт сәгатътән артмаска тиеш);

20.10.4 калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган көпшәк карны газонга яисә шушы максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарға, яшел үһсәтеләрне саклау һәм кар суларын ағызып китүне тәһмин итү шарты белән, жыю рәхсәт ителә.

20.11 Жирлек территорияһендә рәхсәт ителми:

20.11.1 урамнарда, мәйданнарда, яшел утыртмалары булган участкаларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә өзәргә;

20.11.2 гамәлдәге законнар нигезендә бирелгән гомуми файдаланудагы территорияләрдә мемориаль намогия корылмаларын (истәлекле корылмаларны, коймаларны) билгеләргә;

20.11.3 бу максатларда каралмаган урыннарда, шул исәптән жәмәгатъ транспорты муниципаль маршрутларының соңгы пунктларында, юу, салонны чистарту һәм транспорт чараларына техник хезмәт күрсәтү;

20.11.4 биналарны һәм корылмаларны тәһзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм гомуми файдалану территорияләрендә тәһзекләндерүнең башка элементларын ватарға һәм жиһмерәргә, шулай ук аларны үзбелдекле үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

20.11.5 язулар, рәһемнәр төһерәргә, мөгълүмати-басма продукцияне ябыштырырга һәм ябыштырырга, жәмәгатъ транспорты, стеналар, бағаналар, коймалар һәм бу максатларда каралмаган башка объектлар тукталышларында граффити төһерәргә;

20.11.6 бирелгән жир кишәрлекләренең чикләреннән һәм (яисә) коймаларыннан читтә күһемле мөлкәтне берләштерәргә һәм сакларға;

20.11.7 тротуарларда, газларда, юлларда тару, сәнәгатъ товарлары һәм башка сәүдә предметлары урнаштырырга һәм урнаштырырга.

20.11.8 ачыкланмаган урыннарда кар өөп кую;

20.11.9 тимер-бетон блоklar, бағаналар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эһендәге машина юлларын һәм тротуарларны үз белдеге белән ябарға.

20.12 Жирлек территорияһендә чүп-чар (чүп-чар, кар, грунт һ.б.) ташланган очракта, мондый хокук бозуларға юл куйган затлар ачыкланган хокук бозуларны 10 көннән дә артмаган вақытта бетерү буенча чаралар күрә.

20.13 рөхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштырган затлар бу территорияне жыештыру һәм чистартуны үз исәбенә башкарырга, ә кирәк булганда - жир кишәрлеген рекультивацияләүне үз исәбенә башкарырга тиеш.

20.14 Сайланмаган урында калдыкларны урнаштырган зат 20 тәүлек эчендә ачыкланмаган очракта, калдыкларны алып ташлау һәм рөхсәтсез чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыру өчен җаваплы оешмалар (яисә, әлеге төр хезмәт күрсәтүләренә шартнамәдә каралган булса, калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма) тарафыннан башкарыла.

20.15 Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектәге жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) стихияле барлыкка килә торган чүплекләренә бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

20.16 Предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, шулай ук индивидуаль торак йортларның хужалары һәм кулланучылары гомуми файдаланудагы территорияләренә пычратуга юл куймаска тиеш. Үләннең вакытлы булуы (үләннең биеклегә 15 см дан артык булганда) һәм чаптырылган үләнне тәүлек дәвамында жыештыру;

21. Жирле өһәмияттәге автомобиль юлларын жыештыру

21.1 Жирле өһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юллар) жыю юлларны, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), җәмәгать транспортын, пычрактан, чүп-чардан, кардан һәм боздан ясалма юл корылмаларын даими чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

21.2 Язгы-җәйге чорда юлларны жыештыру юуны, сибүне, тузан тузанын бетерү, себерүне үз эченә ала һ.б.

21.3 Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру чүп-чар, кар һәм боз чыгаруны, пычракны, бозга каршы материаллар (чуар катнашмадан, ком, ком, техник тоз, мәрмәр һәм гранит валчыкларынан тыш) жыюны һәм чыгаруны, тротуарларны коры ком сибүне күздә тоту.

21.4 Йөк юлларының, орлык һәм резерв полосаларының, юл, машина юлларының лотка зоналарының ыргылуы көндөз 8.00 дән 21.00 сәгатькә кадәр, ә магистральләр һәм транспорт хәрәкәтенә интенсификация хәрәкәте булган урамнарны төнлә 23.00 сәгәттән 7.00 сәгатькә кадәр төнлә тоташтыра.

21.5 Йөрү өләшенең бөтен киңлегә, майданнар, магистральләр, урамнар һәм юл йөрү юллары, ясалма юл корылмалары юылуы төнлә (23.00 дән 7.00 гә кадәр) һәм көндөзгә (7.00 дән 23.00 гә кадәр) вакытта башкарыла.

21.6 Юл читендә юылганда, су агымын тротуарларга смета һәм чүп-чар агызу, газоннар төшерү, җәмәгать транспортын көтү тукталышы, биналарның фасадына якын урнашу, сәүдә объектлары һ.б. алу рөхсәт ителми.

21.7 Эссе көннәрдә (һава температурасы 25 °С дан югары булганда) юлның өләшенә су сибү 12.00 дән 16.00 сәгатькә кадәр интервал белән башкарыла.

21.8 Юл буенда урнашкан урналарны чистарту көненә кимендә бер тапкыр башкарыла, тукталыш майданчыкларында - көнгә ике тапкыр.

21.9 Жәмәгать транспортының артта калу-сүтү ахыргы майданчыклары калдыклар жыю өчен биотуалет һәм контейнерлар белән җиһазландырыла.

21.10 Жәйге чорда майданчыклар катнашма, пычрак һәм тузаннан чистартыла,

кышкы чорда кар чистартыла һәм чыгарыла, бозлавык вакытында бозлавыкка каршы материаллар эшкөртөлө.

21.11 Жәмәгать транспортының көтү павильоннары буялмаган, буялган һәм юылган, санкцияләnmөгән мөгълүмати-басма продукциядән, граффитидан чистартылган булырга тиеш. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.

21.12 Жәмәгать транспортын көтү павильоннарын жыю - жөйге чорда айга кимендө сигез тапкыр, кышкы чорда - кирөк булган саен башкарылырга тиеш.

21.13 Аерым элементлар буенча юлларны жөйге жыештыруга талөплөр:

21.13.1 Юл өлөшө төрлө пычранулардан тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлегө буенча юылырга тиеш. Жөйлөштүрү сызыклары белән билгелөнгән көзгө, резерв полосалар комнан һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш;

21.13.2 ике метрлы лотк зоналарында грунт-комлы нанослар һәм пычранулар булырга тиеш түгел. Махсуслаштырылган машиналарның эш цикллари арасында барлыкка килергө мөмкин комлы кисөкчөлөр һәм төрлө вак чүп-чар белән пычранулар рөхсөт ителө;

21.13.3 тротуарлар һәм аларда урнашкан жәмәгать транспортының көтү тукталышлары грунт-комлы нанослардан, төрлө чүп-чардан һәм юылудан тулысынча чистартылырга тиеш. Жөйлөштүрү цикллари арасында барлыкка килергө мөмкин булган вак ком һәм вак чүп-чар белән пычранулар рөхсөт ителө;

21.13.4 Юл кырылары эрө габаритлы калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

21.13.5 Бүленү полосалари бөтен өслөктө ком, пычрак һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш. Шудырма стеналар, металл киртөлөр, юл билгелөрө һәм күрсөткөчлөр елына кимендө ике тапкыр юылырга тиеш.

21.13.6 газоннар рөвешендө эшлөнгән аергыч полосалар чүп-чардан чистартылырга тиеш, үлөн капламының биеклегө 10 - 15 см дан артмаска тиеш;

21.13.7 юлларның бүленгән полосасында үлөн капламының биеклегө 10 - 15 см дан артмаска тиеш.

21.14 Юлларны кышкы жыештыруга талөплөр:

21.14.1 юлларны кышкы чорда жыю түбөндөгөлөрнө үз эченө ала:

21.14.1.1 кардан һәм юл йөрү өлөшөн чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, себерү, карны өөмгө күчөрү һәм кар чыгару;

21.14.1.2 юлларны, тротуарларны эшкөртү, кар яву башланган һәм бозлавык барлыкка килгән вакыттан алып жәмәгать транспортының бозлавыкка каршы материаллар белән көтүен туктату;

21.14.2 юлларның, тротуарларның, парковкаларның (парковка кесөлөрөнөң) юл өлөшөндөгө кар жыештыру, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары кар капламы билгелөнгән вакыттан алып даими рөвештө башкарылырга тиеш;

21.14.3 кар яву вакытында тротуарларда урнашкан жәмәгать транспортының көтү тукталышларын жыештыру төүлегөнө ике тапкыр башкарылырга тиеш. Жәмәгать транспортын, юл чатларын, жөяүлөлөр өчөн кичүлөрнө көтү тукталышларынан кар төүлөк дөвамында чыгарылырга тиеш;

21.14.4 юлларның юл өлөшөн механикалаштырылган ысул белән (урып-жыю техникасы комплекслари) жыештырганда һәм кар өөмнөрө барлыкка килгөндө жөяүлөлөр өчөн чыгу урыннарында, парковкалар (парковка кесөлөрө) алдында, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, машина узу юллары белән аеру зарур;

21.14.5 Юлларның һәм аларга якин тротуарларның юл өлөшөннөн чистартылган

кар киң урамнарда, майданнарда һәм аерым полосаларга проспектларда, юл кырыйлары булган юлларда, калган урамнарда - юлның алгы өлешенә (юлның бер яисә ике яктан киңлегенә бәйле рәвештә) хәрәкәт итә һәм валларга формалаша.

21.14.6 чатларда, жәмәгать транспортының көтү тукталышларында, жәяүлеләр өчен чыгу юлларында, яңгыр сулары коелары урнашкан урыннарда кар өемнәре чистартыла: юл чатында - юл чатында, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында - утырту майданчыгының озынлыгына, жәяүлеләр өчен кичү юлларында - күчеш киңлегенә, ләкин кимендә 5 метрга, яңгыр сулары агып торган коеларда - кимендә 1,5 метрга.

21.14.7 кар өенең киңлегенә 2 м дан артмаска тиеш;

21.14.8 кар чыгару беренче чиратта күперләрдән һәм юлүткөргечләрдән, жәмәгать транспортының маршрут хәрәкәте булган тар урамнардан, пассажир транспорты тукталышларынан һәм жәяүлеләр һәм транспорт чаралары туплану мөмкинлегенә булган башка урыннардан башкарыла;

21.14.9 кар яуган вакытта юлларның машина йөри торган өлешендәге кар кар кар эретү станцияләренә яисә билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарда, ул тәмамланган вакыттан алып алты сәгатәтән дә соңга калмыйча чыгарылырга тиеш.

21.14.10 юлларны жыештырганда, тышкы яктырту баганаларын, тәртипле калканнарны, идарә итү һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар шкафларын саклауны, шулай ук юл читендә карны механикалаштырып жыештырганда яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

21.15 Кар эрү станцияләре йә махсус билгеләнгән урыннар подъездлы юллар, яктырту, көнкүреш биналары һәм киртәләр белән жиһазландырыла;

21.16 юлларны жыештырганда тышкы яктырту терәкләрен, янган калканнарны, идарә итү һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар шкафларын саклауны, шулай ук юл кырые буйлап кар жыештырганда яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

21.17 Экстремаль шартларда юлларны жыештыру өчен вәкаләтле орган юлларны жыештыру буенча чаралар комплексын күздә тоткан эшләрнең авария планын эзерләргә тиеш.

21.18 Рөхсәт ителми:

21.18.1 юлларның һәм транспорт йөрү юлларының бер өлешенә кар, боз, квартал эчендәге машина юлларынан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар территорияләреннән, төзелеш майданчыкларынан,

21.18.2 тротуарларда бозга каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлор кальций кулланырга, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм яшел утыртмалары булган территорияләрдә;

21.18.3 рота күчеше һәм бозга каршы материалларга пычранган карның, шулай ук газларга, чәчәкләргә, куаклыкларга һәм башка яшел утыртмаларга ясалган бозның күчәнүе;

21.18.4 житештерү һәм куллану калдыклары белән пычранган кар эретү станцияләренә яисә махсус билгеләнгән кар урыннарына кабул итү;

21.18.5 билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда кар чыгарырга һәм тезәргә;

21.18.6 кар өемнәрен булдыру:

21.18.6.1 юллар һәм урамнар киселешендә бер дәрәжәдә һәм күрү өчпочмагы зонасында тиер юл аша чыгу урыннары янында;

- 21.18.6.2 жәмәгать транспорты көтү тукталышыннан 20 метрга якынак;
- 21.18.6.3 транспорт киртөлөре яисә югары бордюр белән жиһазландырылган юллар участкаларында;
- 21.18.6.4 тротуарларда;
- 21.18.6.5 янәшәдәге территорияләргә (ишегалларына, квартал эчендәге машина юлларына һәм территорияләргә) керә.
- 21.18.7 автотранспортның грунты һәм пычрагын юлларга алып чыгу;
- 21.18.8 грунт, чүп-чар, төзелеш материаллары, жиңел тару, агачларны брезент белән капланмыйча яки юлларны пычратмыйча гына кискән, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) юлларга, тротуарга, юл кырына яки юл кырына якын газ полосасын салу мөмкинлеген юкка чыгармый торган чаралар күрмичә генә күчереп йөрткән.

22. Урып-жыю, санитария хезмәте күрсәтү һәм кешеләр күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү

- 22.1 Кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннарына түбәндәгеләр керә:
  - 22.1.1 майданнар, парктар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, урманнарда оештырылган ял урыннары, пляжлар;
  - 22.1.2 актив ял итү һәм мавыктыргыч чаралар урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ.б.
  - 22.1.3 сәүдә объектлары территорияләре (вакляп сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак-төяк чөлтәр объектлары комплекслары); жәмәгать туклануы; социаль-мәдәни билгеләнеш; көнкүреш хезмәт күрсәтү;
  - 22.1.4 административ һәм ижтимагый биналарга, учреждениеләргә якын территорияләр.
- 22.2 Гомуми файдаланудагы майданнарны, парктарны, скверларны, бульварларны, яр буен һәм башка территорияләргә жыю:
  - 22.2.1 майданнарны, парктарны, скверларны, бульварларны, яр буен 23 сәг. 00 мин. 8 сәг. 00 мин. кадәр жыюга кирәк. Көндөз чүп-чар жыючыларны һәм чүп-чар жыючыларны чүп-чар калдыклары белән тутырылган чүп-чар жыю эшләре башкарыла;
  - 22.2.2 кышкы чорда парктарда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял итү зоналарында юлларны жыештырганда химик реагентлары булмаган карны шул максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел утыртмаларны саклаган һәм кар суларын агызу шарты белән, вакытлыча жыеп кую рөхсәт ителә.
- 22.3 Пляжларны жыештыру һәм санитар карап тоту:
  - 23.3.1 пляжны төп жыештыру ул ябылганнан соң башкарыла һәм яр буйларын, чишенү урыннарын, яшел зоналарны, бәдрәфләрне жыю һәм дезинфекцияләүне үз эченә ала. Көндөз чүп-чар калдыклары белән тулган чүп-чар жыештыру һәм чистарту
  - 23.3.2 каты көнкүреш калдыкларын чыгару көн саен
  - 23.3.3 пляж территориясә чүп-чар белән жиһазландырылачак. Урманнар арасындагы ераклык 40 м дан артмаска тиеш;
  - 23.3.4 пляжлар жәмәгать бәдрәфләре белән жиһазландырыла. Арада жәмәгать бәдрәфеннән алып коену урынына кимендә 50 м һәм 200 м булырга тиеш;
  - 23.3.5 пляж комының өскә катламы юешләнгән, чүп-чарны, башка калдыкларны юк итү һәм алга таба комны көн саен тигезләү башкарылырга тиеш;
  - 23.3.6 коену өчен билгеләнгән урыннарда кер юу һәм хайваннарны коендыру

тыела.

22.4 Каты көнкүрөш калдыктарын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәт күрсәтүлөргә килешү төземичә пляж ачу рөхсәт ителми.

22.5 Ваклап сату базарларын жыю һәм санитар карап тоту:

22.5.1 ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба - базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер майданчыктары, контейнерлар һәм урналар белән жиһазландырылырга, яңгыр суларын һәм тал суларын агызу өчен каты өслекләре һәм уклоннары булырга, шулай ук суүткөргөч һәм канализация булырга тиеш;

22.5.2 базар һәм аның янындагы территорияләренә төп жыештыру аны япканнан соң башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларның каты көнкүрөш калдыктары белән тутырылган чүп-чар жыештыру һәм чистарту эшләре башкарыла;

22.5.3 елның жәйге чорында базар территориясендә атна саен мәжбүри рәвештә дымлы жыештыру башкарыла;

22.5.4 базар территориясә 40 кв. м майданлы бер урна исәбеннән жиһазландырылачак, өстәвенә алар арасындагы ераклык 10 м дан артмаска тиеш;

22.6 Базар территориясендә һәм аның янәшәсендә урнашкан оешмаларның, сәүдә һәм көнкүрөш хезмәте күрсәтү предприятиеләренә, киоскларның, сәүдә палаталарының һәм павильоннарының эшчәнлегә каты көнкүрөш калдыктарын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә шартнамә төземичә рөхсәт ителми.

22.7 Сәүдә һәм (яисә) жәмәгать туклануы объектларын жыю һәм санитар карап тоту:

22.7.1 сәүдә объектлары һәм (яисә) жәмәгать туклануы объектлары һәм аңа якин территорияләр территорияләрен тулысынча жыештыру тәүлегенә кимендә ике тапкыр (иртән һәм кич) башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларны һәм чүп-чар жыючыларны чүп-чар калдыктары белән тутырылган чүп-чар жыю эшләре башкарыла;

22.7.2 сәүдә һәм (яисә) жәмәгать туклануы объектларына керү юлында кимендә ике урна урнаштырыла;

22.7.3 вакытлыча урам сәүдәсе урыннарында газ һәм тротуарларда тара һәм товарлар складлауга юл куймыйча, 10 м радиуста якин территорияләренә жыештыру уздырыла;

22.7.4 калдыктарны чыгару тәэмин ителә.

22.8 Башка сәүдә майданчыктары территорияләрен, стационар булмаган вак сугару чөлтәре объектларының комплексларын, социаль-мәдәни билгеләнештәге территорияләренә жыю алар елның жылы вакытында мәжбүри рәвештә алдан поливка белән ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы урып-жыю көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүрөш калдыктарын чыгару тәэмин ителә.

22.9 Кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннарын төзекләндерү:

22.9.1 кешеләр ял итү һәм массакуләм булу урыннарында төзекләндерүнең мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең каты төрләре (плитә куәте яки асфальт рәвешендә), өслекләренә бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кечкенә контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жайланмалары, тышкы мәгълүмат чыганактары, яшелләндерү участкаларын саклау элементлары (металл киртәләр, өслекнең махсус төрләре һ.б.);

22.9.2 кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннарының барлык территорияләрендә, пляжлардан тыш, кипкән үләннәр яисә яшел үсентеләр булган каты өслек яисә үсемлек җирини булырга тиеш;

22.9.3 ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган территорияләрдә яшелләндерү участкаларын чәчәкләкләр, газлар, ялгыз, төркемле, рядовой бистәләр, вертикаль, күпкатлы, мобиль яшелләндерү формалары рәвешендә проектларга кирәк;

22.9.4 кешеләр ял итә һәм массакуләм була торган урыннар жиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары белән комплектланьрга, бәдрәф куюга һәм эчтәлегенә карата таләпләр үтәлергә тиеш;

22.9.5 пычранган саен, кешеләрнең ялы яисә массакуләм жыела торган урыннарында фонтаннар, буалар, елга ярлары чистартылырга тиеш;

22.9.6 Массакуләм чаралар уздыганда аларны оештыручылар чараны үткөрү урынын, аңа якин территорияләргә жыештырырга һәм бозылган төзекләндерүне торгызырга тиеш. Чараны үткөрү урынын, аңа якин территорияләргә жыештыру һәм бозылган төзекләндерү эшләрен торгызу тәртибе чараны үткөрүгә билгеләнгән тәртиптә тиешле рәхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

22.10 Кешеләр ял итү һәм массакуләм булу урыннары территорияләрендә рәхсәт ителми:

22.10.1 бу урынга билгеләнмәгән урыннарда тара һәм сәүдә жиһазларын сакларга, урнаштырырга;

22.10.2 житештерү һәм куллану калдыклары белән территорияне пычратырга;

22.10.3 автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкәртелгән ягулык-майлау сыеклыкларын салырга;

22.10.4 автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар уздырырга, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләргә урнаштырырга;

22.10.5 газларны, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектларын зарарларга;

22.10.6 кече архитектура формаларын зарарларга һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчерергә;

22.10.7 өстәлләрдә һәм эскәмияләргә аркаларында утырырга;

22.10.8 тротуарларга, газларга һәм юлларга сыек продуктлар калдыкларын, сатуратор жайланмаларыннан су, квас һәм сыра цистерналарын салырга;

22.10.9 автотранспорт чараларының түләүле стоянкаларын законсыз оештырырга;

22.10.10 үз белдегә белән стационар булмаган объектларны урнаштырырга;

22.10.11 тротуарларның асфальт-бетон өсләген, янәшәдәгә яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләргә төзекләндерүнең башка элементларын бозарга;

22.10.12 территориядә сәүдә-суыткыч жайланмасы куярга;

22.10.13 каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга) каты көнкүреш калдыкларын каты көнкүреш калдыкларын урнаштыру өчен тиешле шартнамә булмаса, каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен контейнерларга (бункерларга) кертергә;

22.10.14 тимер-бетон блоklar, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка жайланмалар кую юлы белән тротуарларны үз белдегә белән каплау.

22.10.15 товарны сәүдә объектлардан читтә чыгарырга;

22.10.16 учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар уздырырга, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар кулланырга.

23. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен жыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

23.1 Йорт яны территориясен жыештыру:

23.1.1. Урып-жыю түбөндөгө эзлеклелектө үткөрөлөргө тиеш: тротуарларны, жэяүлелэр өчен юлларны жыештыру, бозлавык һәм тайгак очрагында - ком сибү, ә аннары - ишегалды территорияләрен;

23.1.2 кар яву вакытындагы кар чистартудан тыш, 8.00 сәгатькә кадәр жыялар.

23.1.3 Машиналарның тизлеге 4 км/сәг.

23.2 Жәйге жыештыру:

23.2.1 Йорт яны территорияләрен жәйге жыештыру: себерү, юу яки су сибү - махсус машиналар ярдәмендә - күбесенчә иртә, иртәнге һәм соң, кичке, сәгатьләрдә башкарылырга тиеш;

23.2.2 тротуарлар юуны бары тик ачык тротуарларда гына, аларны турыдан-туры су асты полосасы белән чиктәш ачык тротуарларда һәм биналардан урамның машина юлына таба юнәлештә генә башкарырга кирәк;

23.2.3 Кызу вакытта тротуарларга су сиптерү кирәк кадәр башкарылырга тиеш, ләкин тәүлегенә кимендә ике тапкыр башкарылырга тиеш.

23.3 Кышкы жыештыру:

23.3.1 түбәләрдә жыела торган кар үз вакытында жиргә ташланырга һәм прилот полосасына күчөргә, ә киң тротуарларда - валларга формалашырга тиеш;

23.3.2 чистартылган кар тротуарлардан прилот полосасына, ә ишегалларында - складлау урыннарына күчөргә тиеш;

23.3.3 Квартал эчендөгә юллардан авышкан карны борт ташына параллель урнашкан өемнөргә һәм өемнөргә салырга яисә, кагыйдә буларак, ротор кар чистартучылары ярдәмендә юл буен жайларга кирәк;

23.3.4 тротуарларда урамнарның машина юлыннан газлар белән аерылган 6 м дан артык киңлектә карны тротуар уртасына алга таба алып ташлау өчен күчерергә рөхсәт ителә;

кар өемнөрөнә һәм өемнөргә кар салу буенча 23.3.5 эш кар яву вакытыннан алты сәгәттән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәг тән дә соңга калмыйча тротуарларда төгәллөнөргә тиеш;

23.3.6 Ишегалларда, квартал эчендөгә юлларда, газларда һәм ирекле территорияләрдә жэяүлеләрнең ирекле хәрәкәтенә һәм автотранспортның йөрүенә комачауламый торган кар өергә, яшел утыртмаларны һәм кар суларын саклауны тәэмин иткөндә;

23.3.7 тротуарларны һәм квартал эчендөгә юлларны кулдан жыештырганда кар тулысынча, корылмалар астына жыеп алынырга тиеш. Камилләштерелгән япмалар булмаганда, карны хәрәкәт астына жыярга кирәк, аннары аны тыгызлау өчен кар катламын калдырырга кирәк;

23.3.8 юлдагы юл капламаларын эшкөртүнең шомалыгы барлыкка килгөндә, ком чүлмөгә белән эшкөртү бүлүчеләр ярдәмендә 0,2-0,3 кг/м нормасы буенча башкарылырга тиеш;

Боз ясалуын эшкөрткөннән соң йомшартылган 23.3.9, ачык грунтка, агачларга яки газларга элөгүгә юл куймыйча, аларны күчерергә яисә катнашмалар күчерергә тиеш.

Яз житүгә түбөндөгеләр гамәлгә ашырыла:

23.4.1 катлам суларын нормаль чыгару өчен таләп ителә торган урыннарда су агызып китүне тәэмин итү өчен канаулар юдырту һәм чистарту;

23.4.2 кар суларының люкларга һәм су коесына системалы рәвештә куылуы;

23.4.3 Ишегалды территорияләрен кар эреп беткәч, калган кар һәм боздан чистарттылар.

23.5 Күпфатирлы йортның йорт яны территориясенә эчтәлеге:

23.5.1 күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тотуны үз эченә ала:

1) даими жыештыру;

2) күзәтү һәм су сиптерү коеларын, дренажларны, лотокларны, үрелгән торбаларны ремонтлау һәм чистарту;

3) инженер челтәрләренә смотр коеларына, янгын сүндерү су белән тәэмин итү чыганаclarына (гидрантларга, сулыкларга һ.б.) каршылыксыз үтеп керүне тәэмин итү;

4) каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны жыю һәм алып китү;

5) яшелләндерү һәм булган яшел утыртмаларны карау;

6) кече архитектура рәвешләрен карап тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

23.6 Барлык төр калдыклар контейнерлар һәм бункерларга жыелырга тиеш, алар су үткәрми торган өслекле контейнер майданчыкларында урнаштырыла, каты көнкүреш калдыкларын туплау нормалары нигезендә кирәкле күләмдә.

23.7 Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр түбәндәгеләргә бурычлы:

23.7.1 йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип сакларга;

23.7.2 каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыкларга гына урнаштырырга.

23.8 Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

24.8.1 сәгатькә кадәр йорт яны территорияләрен жыештыру һәм көн дәвамында - чисталыкны саклау;

23.8.2 каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыруны, расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;

23.8.4 контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын, аларга килү юлларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;

23.8.5 подъездларга керү юлларында чүп савытлары, эскәмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында чистарту;

23.8.6 Территорияне сезонлы эксплуатацияләүгә әзерләү, шул исәптән суның агып чыгуын тәэмин итү өчен юыну һәм канау чистарту, кар суларының люкларга һәм коега даими рәвештә куылуы, кар эрегәннән соң территорияне чистарту һәм башка кирәкле эшләрне башкару;

23.8.7 тайгак участокларны пескосоляной һәм (яисә) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкәртү;

23.8.8 Яшел утыртмаларның сакланышы һәм аларны тиешенчә тәрбияләү;

23.8.9 Тышкы яктырту чараларын төзек хәлдә тоту һәм аларны караңгы төшү белән кертү.

23.9 Йорт алды территориясендә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

23.9.1 Яфракны, калдыкларның һәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен яндырырга;

23.9.2 хужалык майданчыгынан читтә эчке киём, киём, келәм һәм башка предметларны эләргә;

23.9.3 контейнер майданчыкларына илтүче юлларны томалап торырга;

23.9.4 урамнарның һәм юлларның юл өлешендә, тротуарларда, газларда һәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) билгеләргә;

23.9.5 билгелэнгән тәртипне бозуда йорт яны территорияләренең коймаларын үз белдеге белән билгеләргә;

23.9.6 үз белдегең белән ишегалды корылмаларын төзәргә;

23.9.7 йорт янындагы территорияне металл ватык, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары, шлак, зола һәм житештерү һәм куллану калдыклары белән ныгытырга, тараны кушарга һәм сакларга;

23.9.8 калдык суларга, чүп-чарны ташларга;

23.9.9 Балалар һәм спорт майданчыкларында, хужалык майданчыкларында, хайваннарны, яшелләнделерелгән территорияләрдә (газларны, чөчөклөкләрне һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләрне дә кертеп) йөрү һәм транспорт чараларын ел фасылларына карамастан, шул исәптән жыелган (төзөк булмаган) урыннарда салырга һәм сакларга;

23.9.10 автотранспорт чараларын түләүле туктатуны оештырырга;

23.9.11 тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге машина юлларын үз белдегең белән ябарга;

23.9.12 автомашиналар, ягулык һәм майлар юуны башкарырга, тавыш сигналларын, тормозны һәм двигательләрне көйләргә;

23.9.13 кеше сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы теләсә нинди эшләр башкарырга;

23.9.14 чатырларны, киоскларны, ларекларны, мини-базарларны, павильоннарны, жәйге кафеларны, житештерү объектларын, автомобильләрне, көнкүреш техникасын, аяк киёмнәрен, шулай ук кунак бүлмәләреннән тыш, автостоянкаларны да кертеп, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләрен урнаштырырга;

23.9.15 йорт яны территориясенә эчкә юллары буенча транспорт транзит хәрәкәтен гамәлгә ашырырга;

23.9.16. Учак ягарга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар кулланырга;

23.9.17. Транспорт чараларын, шул исәптән яшелләнделерелгән территорияләрдә, балалар, спорт һәм хужалык майданчыкларында, ел фасылларына карамастан, әлеге территорияләрдә кирәкле эшләрне башкару очрактарыннан тыш, торгызу эшләрен мәжбүри уздыру шарты белән, урнаштыру.

23.10 Йорт яны территорияләрен яшелләнделерү:

23.10.1 йорт яны территорияләрен яшелләнделерү, яшел утыртмаларның сакланышы әлеге Кагыйдәләренең 26 п.сы таләпләре нигезендә идарәче оешмалар тарафыннан тәэмин ителә;

23.10.2 йорт яны территориясен яшелләнделергәндә торак йортларның стеналарыннан алып усаk диаметрлы агач көүсәләренең күчәренә кадәр 5 м дан да ким булмавын исәпкә алырга кирәк. Зуррак агачлар өчен ара 5 м дан артык, куаклыклар өчен - 1,5 м булырга тиеш. Куаклыкларның биеклегә беренче каттагы тәрәзә уемының аскы почмагыннан артмаска тиеш.

23.11. Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

23.11.1 Яшел утыртмаларның сакланышы;

23.11.2 жәй көннәрендә һәм коры көннәрдә газоннарда, чөчөклөкләргә, агачларга һәм куакларга су сибү;

23.11.3. Газоннарның төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз һәм башка төзелешләрсез сакланышы һәм бөтенлеге;

23.11.4 яңа агач һәм куаклар утырту, юллар челтәре үзгәрү һәм жиһазларны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына яңадан планлаштыру, агротехник шартларны үтәп урнаштыру.

23.12 Йорт яны территориясен төзекләндерү:

23.12.1 һәр йорт биләмәсенең территориясе, кагыйдә буларак, түбәндәгеләр булырга тиеш:

1) йорт кирәк-яракларын киптерү өчен хужалык майданчыгын, киём-салымны, келәмнәрне һәм йорт кирәк-яракларын чистартуны;

2) өлкәннәрне ял итү майданчыгы;

3) балалар өчен уен һәм спорт майданчыклары яшелләндерү һәм балаларның жәйге һәм кышкы ялы өчен кече архитектура формаларын кирәкле жиһазлау.

23.13 Хужалык майданчыгында кер киптерү жайланмасы, киём киптерү өчен ыштан, элгечләр, комлы тартма, чүп савыты, эскәмияләр булырга тиеш. Майданны тере киртә белән әйләндереп алырга кирәк. Майданчыкларны, ял итү урыннары элементларын төзү һәм төзекләндерү билгеләнгән таләпләргә туры китереп башкарылырга тиеш.

23.14 Өгәр участок территориясе зурлыгы мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә этләр йөртү өчен майданчык урнаштырылырга мөмкин.

23.15 Йортларның подъездлары каршындагы майданчыклар, юл йөрү һәм жәяүлеләр өчен юллар каты өслекле булырга тиеш. Каты өслекләр салганда, яңгыр суларын буш агызу мөмкинлеге каралырга тиеш.

23.16 Торак йортларга төзелгән жәмәгать корылмалары йортның торак өлешенән изоляцияләнгән ишекләр булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспортын кую ишегалды территориясеннән читтә булырга тиеш.

23.17 Торак йортның тәрәзәләре һәм фатирларга керү урыннары урнашкан ишегалды ягыннан жәмәгать билгеләнешендәге биналар өчен материаллар, продукция төяү рөхсәт ителми. Йөкне тәрәзәләре булмаган торак йортлар торбаларыннан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.

23.18 Квартал эчендәге территорияләрдә транспорт чараларын урнаштыру кешеләрнең, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.

24. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

24.1 Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компонентлары булган территорияне төзекләндерү элементлары булу гамәлдәге законнар таләпләре нигезендә проект документациясендә эшләнәргә һәм каралырга тиеш.

24.2 Озак вакытлы яисә даими файдаланудагы территорияне төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кулдан күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен ныгытылырга тиеш.

24.3 Төзекләндерү элементларының эчтәлеге, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.

25. Яшелләндерү

25.1 Яшел утыртмалар территорияне төзекләндерүнең мәжбүри элементы булып

тора.

25.2 Төзеклөндөрү эшлэрен башкарганда булган яшел утыртмаларны мөмкин кадәр күбрәк саклап калырга кирәк.

25.3 Жирлек территориясендә яшеллөндөрүнең ике төре кулланылырга мөмкин: стационар яшеллөндөрү - туфракка һәм мобильгә утырту - үсемлекләрне махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту.

25.4 Стационар һәм мобиль яшеллөндөрүне архитектур-ландшафт объектлары (газоннар, бакчалар, чөчөк түтәлләре, рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрендә (түбә яшеллөндөрү), фасадларда (вертикаль яшеллөндөрү) һәм корылмаларда кулланылар.

25.5 яшеллөндөрү объектларын тоту - яшел утыртмаларны карау һәм яшеллөндөрелгән территорияләрне төзөклөндөрү элементларын карап тоту, күләм корылмаларның конструктив элементларын аз гына деформацияләүне һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жәйгә һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны жыю эшләрә комплексы ул.

25.6 яшеллөндөрү объектларында эшләр житештерүгә таләпләр:

25.6.1 яшеллөндөрү объектлары янындагы төзелеш мәйданчыкларын оештырганда проектта сакланучы, тәбәнәк һәм киң ябалдашларны өлөшчә кисеп алу, агач кәүсәләрен сак белән бәйләү, куакларның ябалдашларын бәйләү, туфрак участкаларын чүп-чар белән чүпләү, туфракны тыгызлауны кисәтү максатларында транспорт чаралары һәм башка техника йөрү юлы һәм туктап торулары белән янәшә урнашкан үсемлек астындагы туфрак кишәрлекләренә бөтөнлеген саклап калу чараларын күрергә кирәк;

25.6.2 территорияне вертикаль планлаштыру, жир асты коммуникацияләрен салу, юлларны, машина юлларын һәм тротуарларны төзөклөндөрү яшеллөндөрү алдыннан тәмамланырга тиеш;

25.6.3 Туфрак катламын бозуга бәйлә ремонт, төзелеш һәм башка эшләр башкарганда, туфракның уңдырышлы катламын яшел төзелештә алга таба куллану өчен төшерергә һәм сакларга кирәк. Югарыда күрсәтелгән эшләрне башкарганнан соң бозылган жир кишәрлекләрен һәм утыртмаларны торгызырга кирәк. Яңадан торгызу эшләрне житештерү проектында каралырга тиеш;

25.6.4 яфрак һәм үләнне билгеләнгән тәртиптә жыеп алырга кирәк.

25.7 Яшел үсентеләр хуҗалары бурычлы:

25.7.1 Яшел утыртмаларны саклауны һәм квалификацияле карауны тәэмин итәргә;

25.7.2 жәй көннәрендә коры көннәрдә газоннарга, чөчөкләргә, агачларга һәм куакларга су сибүне тәэмин итәргә;

25.7.3 газларның сакланышын һәм бөтөнлеген тәэмин итәргә;

25.7.4 агач һәм куакларны утырту һәм утырту, шулай ук юллар, мәйданчыклар, газлар челтәрләрен планлаштыруны үзгәртү бары тик жирле үзидарәнең башкарма органы белән килештерелгән проектлар буенча гына башкарырга;

25.7.5 яшеллөндөрү объектларында сулыклар булса, аларны чиста тотарга һәм 10 елга кимендә бер тапкыр чистартырга;

25.7.6 әледән-әле үләнне чабарга (үләннең биеклегә 15 см дан артык булганда) һәм тәүлек дәвамында чабылган үләнне жыярга.

25.8 яшеллөндөрелгән территорияләрдә түбәндөгеләр рөхсәт ителми:

25.8.1, төзелешләрне, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәэмин итү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш, урнаштырырга;

25.8.2 үз белдеге белән агач һәм куакларны утырту һәм кисү, газлар һәм

чәчәкләрне юкка чыгару;

25.8.3 транспорт чараларында хәрәкәт итәргә һәм аларны, ел фасылларына бәйсез рәвештә, газ һәм чәчәклекләрдә урнаштырырга, әлеге территорияләрдә кирәкле эшләрне башкару очраklarыннан тыш, торгызу эшләрен мәжбүри уздыру шарты белән;

25.8.4 күчеп йөрергә, газ бакчаларында, скверларда, паркларның мемориаль зоналарында ял итү һәм уеннар өчен, гомуми файдаланудагы яшелләндерү объектлары булган бульварларда урнашырга;

25.8.5 яшелләндерү объектларында чаңгыда һәм чаналарда махсус билгеләнгән урыннардан тыш шуарга;

25.8.6 Агачларга һәм башка яшел утыртмаларга гамак, таган, турник, кер киптерү өчен баулар тагарга, агачларга реклама һәм мәгълүмат щитлары һәм табличкаларын, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән чыгарыла торган конструкцияләрне, объектларга, афишаларга, агитация материалларына, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмати тәмин итү чараларын, баганалардан, коймалардан, реклама калканнарыннан, электр үткәргечләреннән, лампалардан, чәнечкеле киртәләрдән аерырга;

25.8.7 Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, күрсәткечләрне (рөхсәтсез, паспортсыз), агитация материалларын, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәте катнашучыларын мәгълүмати тәмин итү чараларын урнаштырырга.

25.8.8 стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын билгеләргә, шул исәптән, ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;

25.8.9 төзелеш материалларын һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозга каршы материалларны һәм башка зарарлы матдәләрне, шулай ук ком һәм бозга каршы реагентлар белән пычранган карны, боз төркемнәрен кушарга;

25.8.10 бакча өчен казу эшләрен башкарырга;

25.8.11 газларда һәм йорт хайваннарының чәчәклеләрендә йөрергә;

25.8.12 рота кар чистарту машиналарын махсус жайланмалардан башка кулланырга, алар кар үсентеләренә элөгүне булдырмый;

25.8.13 яфракларны, үләннәрне, ботакларны яндырырга, шулай ук аларны лотокларга һәм башка суүткәргеч жайланмаларга кертергә;

25.8.14 катнашманы һәм чүпне газоннарда ташларга;

25.8.15 Учак ягу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар уздыру, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллану;

25.8.16 сок, сумала чыгару өчен агачлар кисәргә, аларга башка механик зарарланулар ясарга;

25.8.17 житештерү һәм куллану калдыкларыннан, шул исәптән автомобиль покрышкаларыннан, территорияне төзекләндерү, жирлек территориясендә клумба оештыру өчен файдаланырга;

25.8.18 күпъяллык чәчәкләр белән шөгылләнүче жир кишәрлекләреннән кар чыгарырга, шулай ук кар явудан житәрлек булмаган салкын үсентеләр утыртучы участокларны ачарга;

25.8.19 жирлек территорияләрендә агач көүсәләрен, санитария таләпләре югары булган урыннардан тыш (чүп контейнерларына, жәмәгать бәдрәфләренә якин булу һ.б.) агартырга;

25.8.20 яшелләндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны,

эскәмияләрне, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;

25.8.21 Агач тамырларын көпшәдән 1,5 м ераклыкта ачарга һәм агач муеннарын жир яки төзелеш калдыклары белән күмәргә;

25.8.22 урман паркларының, паркларның, бакчаларның, бульварларның, урманнарның яшелләндерелгән территорияләрендә, бу территорияләрдә торгызу эшләрен мәжбүри уздыру шарты белән кирәкле эшләргә башкару очраklarыннан тыш, транспорт чараларын урнаштырырга;

25.8.23 транспорт чараларын, шул исәптән, дөвалау, балалар һәм фәнни учреждениеләрнең яшелләндерелгән территорияләрендә, сәнәгать предприятиеләрендә, спорт комплексларында һәм торак кварталларда ел фасылларына карамастан, әлеге территорияләрдә кирәкле эшләр башкару очраklarыннан тыш, торгызу эшләрен мәжбүри уздыру шарты белән, транспорт чараларын урнаштырырга.

26. Коймалар

26.1 Коймаларны төзү өстәмә төзекләндерү элементы булып тора.

26.2 Утлар бер-берсеннән аерыла:

26.2.1 билгеләү (декоратив, яклау, аларның ярашуу);

26.2.2 биеклегә (түбәнлегә - 1,0 м га кадәр, уртача - 1,1 - 1,7 м, югары - 1,8 - 3,0 м);

26.2.3 материалның тышкы күренеше (металл, тимер-бетон һ.б.);

26.2.4 күз карашы өчен сизгерлек дәрәжәсе (үтә күренмәле, саңгырау);

26.2.5 стационар (даими, вакытлыча, күчмә) һәм башка киртәләр.

26.3 Коймаларны проектлау аларның урнашу урыннарына һәм билгеләнешенә карап, гамәлдәге дөүләт стандартлары, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларына, индивидуаль проектлау проектларына карап башкарыла.

26.4 Ижтимагый, торак, рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә чукрак һәм тимер-бетон коймаларны проектлау рөхсәт ителми.

26.5 Сәнәгать, махсус территорияләргә ачу декоратив тимер-бетон панельләрдән башкарылырга мөмкин.

26.6 Коймаларның урта һәм югары төрләрен проектлаганда жир асты корылмалары белән кисешү урыннарында ремонт яки төзелеш эшләргә башкарырга мөмкинлек бирә торган коймалар конструкцияләргә каралган.

26.7 Агачлар интенсив жәяүлеләр хәрәкәт зонасында яки төзелеш һәм реконструкция эшләргә башкару зоналарында үскән очракта, яклауның башка төрләргә булмаганда, 0,9 м һәм аннан да күбрәк диаметрлы саклагыч коймалар, 0,8 м диаметрлы һәм аннан да күбрәк яшенә, агач токымнарына һәм башка характеристикаларга бәйле рәвештә саклау корылмаларын күз алдында тотарга кирәк.

27. Жир өслекләргә

27.1 Жир өслеген ябуны жирлек территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт итү шартлары тәэмин итә, шулай ук жирлектә барлыкка килгән төзелешнең архитектур йөзен формалаштыра.

27.2 Төзекләндерү максатларында түбәндәге өслек төрләргә билгеләнгән:

27.2.1 Катты (капиталь) өслекләр - монолит яисә жыелма өслекләр, шул исәптән асфальт-бетоннан, цементобетоннан, табиғый таштан башкарыла торган өслекләр;

27.2.2 табиғый халәттәге йомшак (капиталь булмаган) өслекләр - табиғый яисә

ясалма сыпумалы материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранит биеклекләре, керамзит, резин валчык) башкарыла торган өслекләр;

27.2.3 газ капламы - үлән капламын эзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган өслекләр;

27.2.4 катнаш өслекләр - өслекләрнең кушылмалары (рәшәткә плитәсе яки газга батып, газ рәшәткәсе яисә йомшак өслек) белән капланган өслекләр.

27.3 Яфрак төрләрән сайлап алуны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:

27.3.1 каты - мөмкин булган йөкләнешләрне, характерны һәм хәрәкәтнең составын, проектлау вакытына гамәлдәге янгынга каршы таләпләрне исәпкә алып;

27.3.2 йомшак - территорияләрнең аерым төрләрән (шул исәптән балалар, спорт майданчыкларын, этләрне йөртү өчен майданчыкларны, урамда йөрү юлларын) төзекләндергәндә аларның үзенчәлеген исәпкә алып;

27.3.3 газлы һәм иң экологик кушылмалардан санала.

27.4 Каты өслекнең ябык төрләрәндә кипкән хәлдә тоташтыру коэффициенты 0,6, юештә 0,4 булырга тиеш.

27.5 жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә, жир өсте һәм жир асты кичүләрәндә, баскычларда һәм майданчыкларда кафель, метлах плитәләрән, шома яки ялтыратылган плиталарны куллану рәхсәт ителми.

27.6 Жирлекнең гомуми кулланылыштагы территорияләрәндә барлык киртәләр (ташламалар, баскычлар, пандуслар, агачлар, яктырту, мөгълүмати һәм урам техник жиһазлары), шулай ук жәмәгать транспортын көтү зоналарында һәм урам аша чыгу зоналарында тротуар чите тактиль өслек полосалары белән аерылып тора.

27.7 Тактиль өслек киртәгә, урамның кырыена, куркыныч участокның башына кадәр 0,8 метрдан да ким булмаган ераклыкта башланырга тиеш. Әгәр тактиль өслектә 15 мм дан артык киңлектәгә һәм тирәнлегә 6 мм булган буй буразналар булса, аларны хәрәкәт юнәлеше буенча урнаштырырга ярамый.

Яктылыкның башка төрләре булмаганда (шул исәптән ирекле рәшәткәләр, бордюрлар, периметраль эскәмияләр) куәттә урнашкан агачлар өчен радиуста көүсәдән кимендә 1,5 м ераклыкта саклагыч өслекләр: вак таш, галечь, газ рәшәткәләре ясала. Яклау өслегә жәяүлеләр коммуникацияләрәнең бер дәрәжәдә яисә аннан югарырак катламында башкарылырга мөмкин.

27.9 Кулланучы өслекнең рәвешендәгә карары формалаша торган тирәлекнең төсләр чишелешен исәпкә алырга тиеш.

28. Жир өслеген тоташтыру

28.1 өслекләрне үзара бәйләү элементларына борт ташларының, пандусларның, баскычларның төрле төрләре керә.

29. Борт ташлары

29.1 Юл борт ташлары тротуар белән юл өлеше биеклегеннән кимендә 150 мм артык булган юл өлеше тоташкан урында урнаштырыла, ул өслекләр ремонтланган очракта да сакланырга тиеш.

29.2 Автотранспорт юлын газга тоташтыру урыннарында газга менүне булдырмау өчен, газ белән тоташтыру урыннарында югары борт ташын куллану кирәк.

29.3 Жәяүлеләр коммуникацияләренең газ белән каплануын үзара бәйләгәндә, бакча бортын урнаштырырга мөмкин, ул газның биеклегеннән ким дигәндә 50 мм ераклыгында, бу газны саклый һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарының пычрак һәм үсемлек чүп-чары элөгүен булдырмый, аның хезмәт итү вакытын арттыра.

29.4 Жәяүлеләр зоналары территориясендә төрле өслекле типтагы өслекләргә тоташтыру өчен табигый материаллардан (кирпеч, агач, таш, керамик борт һ.б.) файдалану мөмкин.

30. Баскычлар, баскычлар, пандуслар

30.1 Жәяүлеләр өчен жәяүлеләр коммуникацияләргә юнәлешендә 60 тан артык промилле баскыч төзүгә күздә тотарга кирәк.

30.2 Массакүләм керү объектларында, баскычларда һәм баскычларда төп жәяүлеләр коммуникацияләрендә 50 дән артык промилле каралган, аларны пандус белән озата бару мөмкин.

30.3 бордюр пандусы Уклоны 1:12 кабул итә.

30.4 Төшкәндә һәм күтәрелгәндә беренче баскычларның кырыйларын ачык контраст төстәге полосалар белән аерып күрсәтергә кирәк.

30.5 Бер марш чикләрендә тышкы баскычларның барлык баскычлары да баскычларның киңлегенә һәм биеклегенә буенча бертөрле итеп билгеләнә.

30.6 Коену пандус булмаганда, киртәләүче конструкцияләр кимендә 75 мм биеклектәге бортикны күздә тотарга кирәк.

30.7 Юлның башында һәм ахырында юлның Горизонталь участкалары әйләнә-тирәдәге өслекләрдән текстура һәм төс белән аерылып тора.

30.8 Баскычның ике ягында да яки пандуста да колачлау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм га артка калучы 800 - 920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисенте биеклегендә тоткалар каралган.

31. Майданчыклар

31.1 Жирлек территориясендә түбәндәге майданчыклар урнашкан: балаларның уеннары, өлкәннәрнең ялы, спорт белән шөгыльләнү, чүп-чар жыючыларны урнаштыру, этләрне йөртү, машина кую урыннары.

31.2 Махсус сакланылучы табигый территорияләренең саклау зоналары һәм зоналары чикләрендә майданчыкларны урнаштыру вәкаләтле органнар һәм табигыйтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау органнары белән килештерергә тәкъдим ителә.

31.3 Төбәк яны территорияләргә, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт майданчыклары белән тәмин ителергә тиеш. Майданчыклар төзек һәм жәрәхәтләнү куркынычсыз инвентарь белән тәмин ителергә тиеш.

32. Балалар майданчыклары

32.1 Балалар майданчыклары төрле яшь төркемнәргә өчен аерым майданчыклар рәвешендә яисә яшь мәнфәгатьләргә буенча зоналаштырылган комплекслы уен майданчыклары буларак оештырыла.

32.2 Балалар майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының

мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак төрләре, майданчыкның газ белән тоташу элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмия һәм урналар, яктырту жиһазлары.

32.3 Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләренән мөктәпкәчә яшьтәге балалар майданчыклары чикләренә кадәр ераклык - 10 метрдан, кече һәм урта мөктәп яшендәге майданчыклар - 20 метрдан кимрәк, комплекслы уен майданчыклары кимендә 40 метрдан, спорт-уен комплекслары - 100 метрдан да ким булмаһа тиеш.

32.4 Балалар уен майданчыклары контейнер майданчыкларыннан кимендә 20 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

32.5 Балалар майданчыклары түбәндәгеләргә тиеш:

32.5.1 жәйге чорда тигезсезлекләр ком сибелгән өслек планировкасы булырга;

32.5.2 даими рәвештә себереләргә һәм иртәнге вакытта чылатырга;

32.5.3 буялган булырга, майданчыкта коймаларның һәм корылмаларның төсен елга кимендә бер тапкыр житештерәргә, ә ремонтны - кирәк булган саен;

32.5.4 транзит жәяүлеләр хәрәкәтенән, машина юлларыннан, борылыш майданчыкларыннан, кунакчыл стоянкалардан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен майданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлы саклау участкаларыннан изоляцияләнгән.

32.6 Травматизмны булдырмас өчен, майданчык территориясендә чыгыш ясаучы тамырлар яки түбән ботаклар асылынып торучылар, жир өслегендә сакланган иске, киселгән жиһазлар калдыклары (стойкалар, фундаментлар) булу рәхсәт ителми (кагыйдә буларак, турниклар һәм качельләр).

32.7 Янәшә территорияләрне реконструкцияләгәндә балалар майданчыклары территориясендә эшләр алып бару һәм төзелеш материалларын тәртипкә китерү рәхсәт ителми.

32.8 яктырту жайланмасы, кагыйдә буларак, майданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.

32.9 Яктырту жиһазларын 2,5 м биеклектә урнаштыру рәхсәт ителми.

32.10 Уен жиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

32.11 Балалар майданчыкларын карап тоту һәм аларда куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен җаваплылык аларны эксплуатацияләүче затларга йөкләнә.

33. Спорт майданчыклары

33.1 Спорт майданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәре физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән.

33.2 Спорт майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак яисә газ төрләре (жәйге чорда), спорт жиһазлары.

33.3 Спорт майданчыклары яшелләндерелә һәм челтәрле койма белән әйләндереп алына. Яшеллек майданчык периметры буйлап урнаштырыла, вертикаль яшелләндерү кулланырга мөмкин. Койманың биеклегә 2,5 - 3 м, майданчыкларның бер-берсенә тоташкан урыннарында биеклегә 1,2 м.

33.4 Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында йә махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә (сәламәтлек сукмакларында) рекреацияләр составында урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм

тренажерлар рәвешендәге спорт җиһазлары заводта ясалган, махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнәләрдән һәм бүрәнәләрдән ясалган (ярыклар, ярыклар булмау һ.б.) булырга мөмкин.

33.5 Урнашканда сертификацияләнгән җиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк.

34. Ял мәйданчыклары

34.1 Торак төзелеше территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары уздыру өчен билгеләнгән ял мәйданчыклары оештыру мөмкин. Торак йортлар тәрәзәләреннән алып тын ял итү мәйданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмаса тиеш, шау-шулы өстәл уеннары мәйданчыклары - 25 метрдан да ким булмаса тиеш.

34.2 Ял мәйданчыгында төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә гадәттә каты өслек төрләре, мәйданчыкның газ белән тоташу элементлары, яшелләндерү, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, урналар (ким дигәндә, һәр эскәмиядә) керә, яктырту җиһазлары керә.

34.3 Мәйданны каплауны плитә куәте рәвешендә проектларга тәкъдим ителә. Ял мәйданчыкларын һәм балалар мәйданчыкларын берләштергәндә, балалар уеннары зонасында өслекнең каты төрләрен урнаштырырга киңәш ителми.

34.4 Парклар территорияләрендә чирәмдәге ял мәйданчыклары оештырылырга мөмкин.

35. Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар

35.1 Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар билгеләнгән тәртиптә җирле үзидарәнең вәкаләтле органнары белән килештерелгән урыннарда урнаштырыла.

35.2 Этләрне йөртү өчен мәйданчык территориясендә төзекләндерү элементлары исемлегенә төрле өслекләр, коймалар, эскәмияләр, урна, эскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мөгълүмат җиһазлары керә. Периметраль яшелләндерүне күздә тотарга тәкъдим ителә.

35.3 Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар микрорайонның һәм торак районның гомуми кулланылыштагы территорияләрендә, яшел утыртмалардан азат, 100 кВт көчәнешле электр линияләре астында, беренче һәм икенче поясларны су белән тәэмин итү чыганакларының санитар зонасыннан читтә урнаштырылырга тиеш.

35.4 Торак билгеләнештәге территорияләрдә урнашкан этләрне йөртү өчен мәйданнарның күләме 400 - 600 кв.м, башка территорияләрдә - 800 кв.м, урнашкан төзелеш шартларында, булган территорияль мөмкинлекләрдән чыгып, мәйданнарның кечерәйтелгән күләме кабул ителергә мөмкин.

35.5 Мәйданчык чигеннән алып торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр ара кимендә 25 метр, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт мәйданчыклары участкаларына, ял мәйданчыкларына кадәр кимендә 40 метр булырга тиеш.

35.6 Мәйданны төзү, кагыйдә буларак, биеклегә 1,5 м булган җиңел металл челтәрдән башкарыла. Чикләнгән элементлары һәм секцияләре арасындагы ераклык, аның аскы кырые һәм җире хайванга мәйданчыктан чыгып китәргә рөхсәт итәргә яки имгәнү китерергә тиеш түгел.

35.7 Мәйданчыктан файдалану кагыйдәләре булган мәгълүмати стәнд мәйданчык территориясендә урнаштырылырга тиеш.

35.8 йорт хайваннары хужалары үз хайваннарының экскрементларын жыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

35.9 хайван хужалары үз хайваннарының башка хайваннарға һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмакка, шулай ук санитария нормалары нигезендә әйләнә-тирәдәгеләр өчен тынлыкны тәэмин итәргә, гамәлдәге санитария-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

35.10 этләрне этләрне йөртү өчен мәйданчыклардан тыш табигый ихтыяжларын канәгатьләндерү максатларында куып чыгару тыела.

36. Автостоянка мәйданчыклары

36.1 Жирлек территориясендә автомобильләрне кыска вакытлы һәм озак саклау кебек автостоянкаларның түбәндәге төрләре урнаштырыла.

36.2 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең каты төрләрен, өслекләрне бәйләү элементларын, коймаларны яисә чүп-чар өчен кечкенә контейнерларны, яктырту җайланмаларын, мәгълүмати җиһазларны (күрсәткечләрне).

36.3 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участокларына килү юллары җәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешмәскә тиеш.

36.4 Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы аша җәяүлеләр өчен транзит юллар оештыру рөхсәт ителми.

36.5 Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы 3 м дан да ким булмаган киңлектәге яшел утыртмалар полосасы белән башка территориядән аерылырга мөмкин.

36.6 Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы аша җәяүлеләр өчен транзит юллар оештыру рөхсәт ителми.

37. Кече архитектура формалары

37.1 Кече архитектура формаларын урнаштыру биналарны һәм корылмаларны төзүнең, реконструкцияләүнең һәм капитал ремонтлауның проект документациясен, шулай ук төзекләндерү яисә эскиз тәкъдимнәрен «төзекләндерү» бүлгә нигезендә гамәлгә ашырыла.

37.2 Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларыннан файдаланырга тәкъдим ителә. Тарихи төзелеш зоналары, жирлекнең үзәк үзәге, күп функцияле үзәкләр һәм зоналар өчен кече архитектура формалары индивидуаль проект эшләнмәләре нигезендә проектаньрга тиеш.

37.3 Кече архитектура формаларына төп таләпләр түбәндәгеләр:

37.3.1 архитектура һәм ландшафт даирәсе характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;

37.3.2 материалларның декоратив һәм эксплуатация сыйфатының югары булуы, аларны, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, озак вакыт дәвамында саклап калу;

37.3.3. Конструкциянең ныклығы, ышанычлылығы, иминлеге.

38. Жәмәгать транспортын көтү павильоннары конструкциясе

38.1 Жәмәгать транспортын көтү павильоннары конструкциясе яктырту, навеслар, эскәмияләр, чүп-чар урналары һәм гражданныр һәм оешмалар белдерүләре өчен аерым калканнар белән жиһазланган булырга тиеш. Павильонда тукталыш исеме, номеры һәм жәмәгать транспорты маршрутлары расписаниесе күрсәтелә.

39. Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

39.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

39.1.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларны тиешенчә тәмин итә, тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары урнаштыру урыннарын ремонтлау һәм жыештыруны үз вакытында житештерә.

39.1.2. Гамәлдәге такталардан һәм режимлы табличкалардан тыш, тышкы мәгълүмат чаралары вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм аның белән тулысынча яраштырып урнаштырыла һәм файдаланыла.

39.1.3. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзәтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын жыештырырга тиеш.

39.1.4. Реклама яки мәгълүмати хәбәрләр урнаштырмыйча тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырын зарарлау, шулай ук тышкы реклама чараларын һәм полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән мәгълүматны ябыштыру, ябыштыру рөхсәт ителми.

39.1.5. Реклама яки мәгълүмат конструкциясе хужасы территорияне төзекләндерү һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтаждан соң (демонтаждан) өч тәүлек дэвамьнда торгыза.

39.1.6. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә демонтацияләнергә тиеш.

39.1.7. Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә объектлар корылмаларына һәм корылмаларына зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылығын киметү рөхсәт ителми.

39.1.8. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын тиешенчә тотмаган, жир кишәрлеген һәм аның тирәсендәге территорияне жыештыру һәм санитар карап тоту өчен тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары жаваплы.

39.2. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләргә мөмкин:

- көйләнгән конструкция;
- декоратив панно;
- консол конструкциясе;
- түбә конструкция;
- витрин конструкция;
- гамәлгә кую тактасы;
- режимлы табличка;
- модульле конструкция;
- күләм-киңлек композициясе;
- калкан конструкциясе;
- флаглар композициясе;
- Махсуслаштырылган конструкция.

40. Гражданнырны игълан итү өчен билгеләр, мәдәни һәм спорт чаралары афишалары

40.1 Мәдени һәм спорт чараларының игъланнарын, афишаларын урнаштыру гражданның массакүләм жыелу урыннарында һәм жәяүлеләр өчен күңелле зоналарда билгеләнә торган махсус тумбаларда, калканнарда һәм стендларда гына гамәлгә ашырыла.

40.2 Игъланнар өчен дивар аерым торучы объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда асылмалы калканнар рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.

41. Коммуникацияләр төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрән уздыруга төп таләпләр

41.1 Юл өсләген ябу яки ачу белән бәйлә эшләр

катламнар (жир асты коммуникацияләрән салу, реконструкцияләү яисә ремонтлау, свай һәм шпунт керту, электр тапшыру линияләре терәкләрән урнаштыру (алмаштыру), яктырту, яктырту баганалары кую, инженерлык тикшеренүләрендә грунт планировкасы, эшләр һәм башка эшләр) бары тик жирлекнең вәкаләтле жирле үзидарә органы тарафыннан бирелгән язмача рәхсәт (жир эшләрән житештерүгә ордер) булганда гына башкарыла.

41.2 Жир, төзелеш һәм жир казу эшләрән оештыру һәм уздыру тәртибе

жирлек территориясен төзекләндерүгә бәйлә ремонт эшләре, жир эшләрән башкаруга ордерны рәсмиләштерү һәм алу жирлек башкарма комитетының хокукый актларының билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

41.3 Яшел утыртмаларны сүтү яисә күчәрәп утырту кирәк булганда

билгеләнгән тәртиптә жирлек башкарма комитеты күрсәтмәсен рәсмиләштерергә һәм яшел утыртмаларны сүтәргә яисә күчәрәп утыртырга.

41.4 Юлларда хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату

жирлек бары тик заказчылар һәм эшләр житештерүчеләр турында барлык кирәкле мәгълүматларны, эш срокларын, мөмкин булган эш маршрутларын үз эченә алган мәгълүмати щит юлын ике яктан да мәжбүри урнаштыру белән жирлек жирле үзидарәсенең вәкаләтле органы чыгара торган хокукый акт нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән калканның рәвеше һәм эчтәлегә күрсәтелгән рәхсәтне бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтү административ регламентында билгеләнә.

41.5 Вакыты узган ордерлар буенча коммуникацияләрне төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләре ирәкле дип таныла.

42. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр

42.1 Торак мохитен төзекләндерү объектларын, урамнарны һәм юлларны, мәдени-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын проектлаганда өлкән яшьтәге затлар һәм инвалидлар өчен торак пунктлар тирәлеген һәркем файдалана алырлык булу, әлегә объектларны өлкәннәрнең һәм инвалидларның күчәп йөрүенә ярдәм итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәмин итү күздә тотыла.

42.2 Өлкән яшьтәге затларны һәм инвалидларны хәрәкәткә китерүче техник чаралар һәм жайланмалар проектлау, төзү, урнаштыру, расланган проект документациясе нигезендә яңа төзелештә заказчы тарафыннан гамәлгә ашырылырга тәкъдим ителә.

43. Бина (алардагы урыннар) милекчеләрәнең һәм янәшәдәге

территорияларне төзеклэндерүдә корылмаларның катнашу тәртибе

43.1 Жирлек территорияларенең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычратудан саклау һәм яклау чараларын гамәлгә ашыру максатларында аларны жыештыру һәм санитар карап тоту өчен, хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга янәшәдәге территориялар буларак беркетелә.

43.2 Хужалык эшчәнлеген гамәлгә ашыру барышында һәм янәшәсендәге территорияне (жир кишәрлекләрен) санитар карап тоту барышында төзелгән чүп-чарны жыештыру, чистарту эшләрен житештерү бурычлары аларның оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә оешмаларга, шулай ук, законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса, түбәндәге тәртиптә торак йортлар хужаларына йөкләнә:

43.2.1 идарәче оешмаларга күпфатирлы йортларның йорт яны территорияларен жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, шулай ук 5 м радиустагы төп фасад ягыннан йә урамның машина юлына кадәр ара 5 метрдан кимрәк булса (юл буйлап объект урнашкан очракта);

43.2.2 социаль өлкә учреждениеләренә (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, шулай ук 10 м радиустагы төп фасад ягыннан йә урамның машина юлына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса (юл буйлап объект урнашкан очракта), башка яктан 10 м ераклыкта.

43.2.3 күпфатирлы торак йортларда төзелгән торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затларга, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, янәшәсендәге территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, төзелгән биналарның бөтен озынлыгы буена, киңлеге - 10 м ераклыкта яисә юл өлеше бордюрына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ераклык _ 10 метр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

44.2.4 сәнәгать предприятиеләренә һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмаларга бирелгән жир кишәрлеге, аларга илтүче юллар, тротуарлар, аларга якин коймалар, санитар-яклау зоналары чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар тәртиптә тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары гамәлдәге санитария кагыйдәләре һәм нормалары таләпләре нигезендә билгеләнә;

43.2.5 йорт салучыларга бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияне, шулай ук төзелеш майданчыкларына якин территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы һәм гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә 50 м радиуста аларга килү юллары йөкләнә;

43.2.6 Торак йортлар хужаларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә (йә, жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлегенең фактта урнашкан чиге буенча) һәм 5 м радиуста бирелгән жир кишәрлегенә якин территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә (әгәр йорт биләмәсенә якин жир кишәрлекләре законда билгеләнгән тәртиптә башка затларга бирелмәгән булса) йә, урамның машина юлына кимендә 5 метр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

43.2.7 стационар булмаган объектлар хужаларына (лоткалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафеларга стационар булмаган объектны урнаштыру өчен бирелгән территорияне жыештыру,

чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса, территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту буенча эшләр башкару бурычы йөкләнә.

43.2.8 базарларның идарәче компанияләренә, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмаларына (рестораннар, кафелар, кибетләр) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 50 м радиустагы территория яисә урамның машина юлына кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 50 метрдан кимрәк булса;

44.2.9 йорт милекчеләренә, биналарның, корылмаларның хокук ияләренә, биналарга, корылмаларга якин урнашкан территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса, жир участогының машина юлына кадәр өлеше 10 м радиуста бирелгән яисә чикләре янындагы территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар тәртиптә тоту эшләрен башкару бурычы йөкләнә;

43.2.10 ягулык салу станцияләре хужаларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә йә урамның машина йери торган өлешендәге ераклык 50 метрдан ким булса, территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә;

43.2.11 гараж кооперативларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә һәм жир кишәрлеге чикләреннән жир кишәрлеге чикләреннән ераклык 50 метрдан кимрәк булса, юлның машина йери торган өлешенә кадәр;

43.2.12 гражданнарның бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача коммерциягә карамаган берләшмәләренә бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиуста яисә урамның машина йери торган өлешенә кадәр, әгәр урамның машина йери торган өлешенә кадәр ара 10 метрдан ким булса;

43.2.13 күмү (зиратлар) урнашкан жир кишәрлекләренең хокукка ия булучыларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиустагы территория йә урамның машина йери торган өлешенә кадәр, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса;

43.2.14 вәкаләтле органнарга гомуми файдаланудагы территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә;

43.2.15 жир кишәрлекләренең хокукка ия булучыларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен (яисә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм жир кишәрлеге чикләреннән 5 м радиустагы территория йә урамның машина юлына кадәр, әгәр юлның машина юлына кадәрге өлеше 5 метрдан ким булса, әлегә эшләренә башкару бурычы йөкләнә;

43.2.16 автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннары белән шөгыльләнүче жир кишәрлекләренең хокукка ия булучыларына бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территорияләрне жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен житештерү бурычы йөкләнә, кишәрлек чикләреннән 10 м радиуста яисә урамның машина юлына кадәр 10 м радиуста территорияне карап тоту бурычы йөкләнә, әгәр урамның машина юлына кадәр ара 10 метрдан кимрәк булса.

44. Кагыйдэләр таләпләренең үтәлешен тикшереп тору

44.1 Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән җирлек территориясен тәзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

44.2 Әлеге Кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплы булган Россия Федерациясенең федераль законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш) җаваплылыкка китерә.

44.3 Тәзекләндерү өлкәсендә законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка җәлеп итү күрсәтелгән таләпләрне үтәүдән һәм кертелгән хокук бозуларны бетерүдән затны азат итми.